

Sociale competenties in de les LO implementeren: stimulerende en belemmerende factoren bij leraren LO.

Auteur: **Marc Goor** (3975975)
begeleider: **dr. Jorrick Beckers**
Fontys Sporthogeschool : Master Sport en Bewegingsonderwijs 2019 – 2021.

SAMENVATTING

In dit verkennend onderzoek wordt in kaart gebracht welke factoren stimulerend dan wel belemmerend werken bij leraren lichamelijke opvoeding (LO) om de ontwikkeling van de sociale competenties (samenwerken, feedback geven en ontvangen, leiding nemen, communiceren) te implementeren in de les LO. Door in te spelen op de beïnvloedende factoren bij de implementatie kunne we de effectiviteit van de innovatie aanzienlijk verbeteren.

Verkennd onderzoek wordt uitgevoerd onder leerkrachten LO in Vlaanderen die werkzaam zijn in het voortgezet onderwijs. In dit *explanatory sequential mixed-methods design* wordt gebruik gemaakt van een vragenlijst om een eerste kwantitatieve analyse te maken, zodat een breed en algemeen beeld verkregen wordt. De resultaten worden verder onderzocht door gebruik te maken van een kwalitatief onderzoek in focusgroepinterviews. De uitkomsten hiervan worden gebruikt om diepgaandere verklaring te vinden voor de resultaten verkregen uit de vragenlijst.

LO vinden het tot hun taak behoren om in de les LO aan de ontwikkeling van het sociaal functioneren te werken maar geven omwille van tijdsgebrek prioriteit aan dat de leerlingen fysieke actief bezig zijn. De vrees dat door het werken aan de ontwikkeling van de sociale competenties leerlingen minder fysiek bezig zullen zijn draagt hiertoe bij. Een belangrijke facilitator om te werken aan de ontwikkeling van de sociale competenties is betrokkenheid en formele en informele samenwerking tussen de leraren om de implementatie door te voeren.

Ontwikkelonderzoek om programma's uit te werken die de ontwikkeling van het zelfbeeld en de sociale competenties in de les LO te kunnen integreren, zonder verlies aan fysieke intensiteit zijn aangewezen in de toekomst. Een methode uitwerken om het implementatieproces te structureren, waarbij aandacht gaat naar het betrekken van de gehele vakgroep, is een uitdaging voor toekomstig onderzoek.

PRAKTIJKSAMENVATTING (voor docenten LO)

WORSTELEN met SOCIALE COMPETENTIES

Worstel jij ook met het vertalen van de ontwikkeling van het zelfconcept en de sociale ontwikkeling (persoonsdoelen) in de les LO? Dan ben je niet alleen! Uit een bevraging onder 107 leraren LO uit het secundair onderwijs blijkt een minderheid intentioneel en planmatig te werken rond de persoonsdoelen.

Nochtans nemen sociale competenties een steeds belangrijkere plaats in onze huidige samenleving in. Complexere taken vereisen steeds meer samenwerking en overleg. Dit weerspiegelt zich ook in de nieuwe leerplannen LO van de eerste en tweede graad waarbij beduidend meer aandacht gaat naar de persoonsdoelen. Ook internationaal wordt het vak LO aanzien als het schoolvak bij uitstek waar een positief zelfbeeld en sociale competenties ontwikkeld kunnen worden. De leraar LO krijgt hiermee een unieke kans om naast het bijbrengen van een fitte en gezonde levensstijl de sociale waarden van zijn vak te promoten en zich als schoolvak te legitimeren. Maar waarom loopt de invoering zo moeizaam en vooral wat is er dan nodig om het allemaal vlotter te laten verlopen? Mijn onderzoek in het kader van mijn masterthesis trachtte hierop antwoorden te vinden om in de toekomst leraren LO doelgericht te kunnen ondersteunen bij het implementeren van het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren.

In dit onderzoek werd gebruik gemaakt van een vragenlijst gebaseerd op de MIDI-vragenlijst van Fleuren voor het bepalen van determinanten bij het implementeren van innovaties. Om een diepgaandere verklaring te vinden bij de resultaten van deze vragenlijst werd gebruik gemaakt van 2 focusgroepinterviews. De resultaten zijn terug te brengen naar 3 grote clusters, namelijk begrip van de innovatie, uitkomstenverwachting naar de leerling en verbondenheid.

“Wat willen ze daar juist mee bereiken met die doelen? Daar heb ik vooral problemen mee.”

Een eerste vaststelling is dat vele leraren LO in de vragenlijst aangeven dat het voor hen duidelijk is wat met de begrippen zelfconcept en sociaal functioneren wordt bedoeld. Uit de focusgroepen blijkt echter dat de begrippen erg vaag zijn en weinig richting geven aan hetgeen bereikt moet worden in de les LO. Is het begrip van de innovatie dan wel voldoende duidelijk? Slechts de helft van de leraren geeft aan over voldoende kennis te beschikken om deze toe te passen in hun les. Er is dus een discrepantie tussen wat leraren LO denken te weten over de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren en de vastgestelde kennis. “Ik zal het wel kunnen want ik heb het nog nooit gedaan!” lijkt de redenering. Mogelijks speelt hier het Dunning-krugereffect dat uitgaat van het feit dat onwetendheid leidt tot overschatting. Als het niet duidelijk is welke doelen er bereikt moeten worden en welke kennis en vaardigheden nodig zijn om de sociale ontwikkeling in de praktijk te brengen is het moeilijk om je zelfeffectiviteit juist in te schatten. Als mogelijke verklaring voor deze blinde vlek wordt de opleiding en nascholing naar voor geschoven. Als leraar LO worden we voornamelijk opgeleid en bijgeschoold in de ontwikkeling van de motorische competenties en minder in het realiseren van de persoonsdoelen. Leraren LO geven aan nood te hebben aan duidelijke leerlijnen en criteria over de graden heen met concrete uitgewerkte lesvoorbeelden. Wat moet bijvoorbeeld bereikt worden in de eerste graad omtrent het leidinggeven en hoe kan je dit

realiseren in de les LO? Welke werkvormen kan ik hiervoor hanteren?

“Niets zo mooi dan een leerling die open bloeit en die vertrouwen krijgt.”

Een tweede vaststelling is dat leraren LO verwachten dat het werken aan het zelfconcept en het sociaal functioneren een beduidende meerwaarde heeft voor de leerlingen. Het maakt leerlingen zelfstandiger, meer sociaal vaardig en het leidt tot een groter welbevinden. De leraren LO dienen dus niet overtuigd te worden van de meerwaarde van de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren bij hun leerlingen. Integendeel! Ze vinden het zelfs tot hun taak behoren om vanuit hun sociale bewogenheid hieraan te werken. Daar waar de situatie zich voordoet zullen ze leerlingen wijzen op bijvoorbeeld correcte omgangsvormen. Het gebeurt dus zeker ad hoc en intuïtief maar te weinig intentioneel. De reden die hiervoor wordt aangehaald is de angst dat het werken aan het zelfconcept en de sociale ontwikkeling ten koste gaat van de fysieke intensiteit van de les. Omwille van de beperkte lestijd gaat daarom de prioriteit naar het ontwikkelen van een fitte en gezonde levensstijl. De aanname bij leraren LO dat beiden niet of moeilijk samengaan vormt een belangrijke belemmering om het werken aan de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren te implementeren. Volgens de Theory of Planned Behavior spelen de attitude tegenover het gedrag, de ervaren competentie en de subjectieve norm een belangrijke rol in iemands intentie om zijn gedrag aan te passen. Leraren LO overtuigen dat het werken rond de persoonsdoelen evenwaardig is aan het ontwikkelen van een fitte en gezonde levensstijl en dat beide doelen geïntegreerd aangeboden kunnen worden is hierbij een eerste uitdaging. Voorbeelden van concrete werkvormen die tegelijk de fysieke intensiteit tijdens de les LO vrijwaren en de sociale ontwikkeling bevorderen kunnen een bijdrage leveren aan het verhogen van de competenties op dit vlak.

“Je moet goed overeenkomen in je vakgroep en durven op niveau te praten onder andere over leerplandoelen.”

Een laatste belangrijke uitkomst is dat een goede samenwerking tussen collega's LO een bevorderende factor is voor het implementeren van de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO. Het gevoel van collegialiteit en de mogelijkheid tot interacties, formeel of informeel bevordert het gevoel van verbondenheid. Meer verbondenheid leidt volgens de zelfdeterminatietheorie tot een grotere motivatie om met de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren aan de slag te gaan. Methodieken die deze verbondenheid versterken zoals hospiteren en het Lesson Study model werken bevorderend bij de implementatie. Verder blijkt de behoefte bij vakgroepen LO aan een methodiek om stapsgewijs de implementatie te realiseren. Dit met de nodige flexibiliteit om in te spelen op de eigen context zoals de beginsituatie en de bestaande werking, het tempo waarin men de implementatie wil doorvoeren en de eigen accenten.

“In ons vak is dat permanent aanwezig om aan die vaardigheden te werken. Dat vind ik super positief.”

De vaststelling dat leraren LO veel waarde hechten aan het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren is erg hoopvol en doet het beste verwachten naar de toekomst. Mits het inzetten op concrete ondersteuning in de praktijk en door de handen in elkaar te slaan zullen we deze worsteling tot een goed einde brengen!

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING	2
PRAKTIJKSAMENVATTING	3
INHOUDSOPGAVE	5
LIJST VAN TABELLEN EN FIGUREN	6
1. INLEIDING	7
2. METHODE	11
2.1 Onderzoekscontext	11
2.2 Design	11
2.3. Meetinstrumenten	13
2.4 Procedure	17
2.5 Analyses en dataverwerking	18
2.6 Ethische aspecten	20
3. RESULTATEN	21
3.1 Kwantitatieve analyse uit de vragenlijst	21
3.2 Kwalitatieve analyse uit de focusgroepinterviews	27
4. DISCUSSIE	30
5. DISSEMINATIEPLAN	34

LIJST VAN TABELLEN EN FIGUREN

Tabel 1: Uitkomsten constructen vragenlijst.....	Error! Bookmark not defined.	23
Tabel 2: Correlaties constructen met construct werkelijk gebruik van de innovatie.....		25
Tabel 3: Uitkomsten multivariate regressie Model 2	Error! Bookmark not defined.	7
Tabel 4: Overzicht uitkomsten kwalitatieve analyse	Error! Bookmark not defined.	7
Figuur 1: Innovatie determinanten en innovatieproces (naar Fleuren 2004).....		9
Figuur 2: Schematische weergave van het onderzoeksdesign.....		12
Figuur 3: Stroomdiagram bepaling determinanten vragenlijst.....		14

1. INLEIDING

Ontwikkeling van sociale competenties in het vak LO heeft de laatste jaren aan belang gewonnen. Zo zijn er in de nieuwe leerplannen LO, die sinds 2020 progressief en per graad worden ingevoerd, een groter aantal leerplandoelen opgenomen die de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren nastreven. Het ontbreekt echter aan inzicht hoe deze leerplandoelen geïmplementeerd kunnen worden en welke factoren daarbij bevorderende of belemmerend werken. Dit inzicht is belangrijk om effectiever de ontwikkeling van de sociale competenties en het zelfbeeld in de les LO te integreren.

In het kader van dit onderzoek spreken we over sociale competenties in een schoolse context. Concreet bedoelen we hiermee het effectief communiceren, het effectief kunnen samenwerken en pro-sociaal gedrag stellen zoals zorg dragen voor de anderen, elkaar helpen of delen. Sociale competenties zijn essentieel om te participeren in onze samenleving en dragen in belangrijke mate bij tot het algemeen welzijn en de gezondheidsgerelateerde kwaliteit van leven (Karasimopoulou, Derri, & Zervoudaki, 2012). Sociale competenties vormen dus een belangrijk onderdeel in de ontwikkeling ter voorbereiding op de maatschappij van de toekomst; ze leren kinderen om een eigen identiteit te vormen door interactie met anderen en de omgeving (Oenen, 2001). Voldoende ontwikkelde sociale competenties verminderen bovendien het risico op probleemgedrag en psychologische problemen tijdens de kindertijd en zelfs daarna (Luecken, Roubinov, & Tanaka, 2013). Sterker nog, Kokkonen et al. (2020) toonden aan dat de bevordering van sociale competentie een belangrijke rol speelt in de motivatie voor fysieke activiteit, de intentie om te bewegen en de fysieke activiteit van leerlingen. Fysieke activiteit heeft op haar beurt een positief effect op de mentale gezondheid, omdat zij de globale eigenwaarde en zelfeffectiviteit verbetert en daardoor zorgt voor een verhoogde mentale weerbaarheid (Camero et al., 2012).

Het vak lichamelijke opvoeding is uniek, omdat het als enige vak in hoofdzaak fysieke activiteiten aanbiedt. Internationaal wordt LO gezien als het schoolvak waarin, naast motorische competenties, ook sociaal-relatieve competenties moeten worden ontwikkeld bij de leerlingen (Bailey et al., 2009). Verschillende bronnen onderstrepen het belang van LO voor de ontwikkeling van de sociale competenties (UNESCO, 2014; Vlaamse Regering, 2018). Bovendien worden beide doelstellingen, namelijk de ontwikkeling van een fitte en gezonde levensstijl alsook de sociale competenties, gelijkwaardig geacht en geïntegreerd aangeboden (Vergauwen, 2005). De leraar LO wordt daarmee uitgedaagd om werkvormen en lesactiviteiten aan te bieden die deze visie in de praktijk brengt. Hoewel vele waardevolle interventies en methodes beschikbaar zijn om toe te passen in de lessen LO (Opstoel et al., 2019), blijft de implementatie van een integraal vakconcept waarbij naast bewegingsdoelen ook de sociale doelen worden gerealiseerd een moeilijk te concretiseren onderdeel voor de leraren LO (Behets, 2010; Jones en Bouffard, 2012; Mulier Instituut, 2018). Ondanks het vak LO uitermate geschikt lijkt om de ontwikkeling van de sociale competenties op te nemen, rijzen vragen naar waarom leraren LO dit niet explicieter aan bod laten komen in hun les.

Vele aanwijzingen geven een mogelijke verklaring voor het gebrek aan intentioneel werken aan de ontwikkeling van de sociale competenties in de les LO. Ten eerste zorgt de brede omschrijving van wat sociale competenties inhouden voor veel ruimte voor interpretatie (Dijkstra, 2012; Rose-Krasnor, 1997). Dit maakt het doel van de ontwikkeling van sociale competenties en de daaruit voortvloeiende didactische werkvormen erg diffuus. Ten tweede wijst Behets (2010) naar mogelijke probleempunten rond het nastreven van de sociale competenties in het didactische handelen, zoals onder andere planning en evaluatie. Zo worden de doelstellingen rond de sociale competenties niet

altijd geëxpliciteerd naar de leerlingen bij aanvang van de les of een periode. Dit maakt ook dat formele tussentijdse zelfevaluatie- en reflectiemomenten op het vlak van de sociale competenties nauwelijks plaatsvinden, hetgeen verder blijkt uit een studie van Borghouts, Slingerland en Haerens (2016), waarin de auteurs de beoordelingskwaliteit in de les LO zijn nagegaan. Als derde beïnvloedt de maatschappij de relevantie van de les LO en wint het aspect gezondheid aan maatschappelijk belang (Scheerder & Vos, 2011). Dit verklaart mogelijk waarom sociale competenties minder prioriteit van de leraar LO krijgen. Naast voorgaande belemmerende factoren is het van belang om ook stimulerende factoren in kaart te brengen.

In kaart brengen welke factoren een bevorderende of een belemmerende invloed hebben op de succesvolle integratie van programma's die de ontwikkeling van sociale competenties in de les LO bevorderen, is van belang. Hiermee kan namelijk een doeltreffende implementatiestrategie uitgewerkt worden (Fleuren et al., 2002; Rogers, 1995). Uit een reviewstudie van Durlak en Dupre (2008) blijkt dat de implementatiekwaliteit de resultaten van promotie- en preventieprogramma's beïnvloedt en dat hierbij vele factoren een rol spelen. Docenten die de programma's effectief in hun praktijk integreerden, haalden meer resultaten uit de interventie (Aber, Jones & Brown, 2003; Reyes et al., 2012).

Implementatie wordt in dit onderzoek gedefinieerd als het daadwerkelijke gebruik van een interventie in de dagelijkse praktijk door professionals, zoals docenten (Fleuren, Paulussen, Van Dommelen, & Van Buuren, 2012). Door inzicht te verkrijgen in de wijze van implementatie kan de relatie tussen de interventie en de effecten beter geïnterpreteerd worden. Hierdoor kunnen programma's beter ontworpen en geïmplementeerd worden om een hogere effectiviteit te bereiken (Duerden & Witt, 2012).

Systematisch onderzoek naar beïnvloedende factoren op de implementatie van sociale competenties in de les LO blijken echter schaars te zijn of zelfs te ontbreken. Merkwaardig genoeg zijn desondanks voldoende wetenschappelijke methodes beschikbaar om factoren die een rol spelen bij de implementatie te onderzoeken. Naylor et al. (2015) identificeerden tweeëntwintig factoren die van invloed waren op de implementatie van fysieke interventies op scholen. Zo zijn onder meer beschikbare tijd, kenmerken van de docent alsook geschiktheid van de interventie bepalende factoren. Fleuren et al. (2014) ontwierpen een instrument voor het in kaart brengen van bepalende factoren, determinanten genaamd, die daadwerkelijk een in te voeren of ingevoerde innovatie beïnvloeden in een onderwijssetting. Het onderzoek gaf aan welke determinanten bepalen of iemand een bepaalde interventie al dan niet zal toepassen en in welke mate deze determinanten een rol spelen. Dit instrument is in vele onderzoeken in de gezondheidszorg en het onderwijs gebruikt om determinanten voor de implementatie te meten (Ruiter, Molleman & Fransen, 2017; Van der Kleij et al., 2017) en wordt daarom als instrument gebruikt voor dit onderzoek.

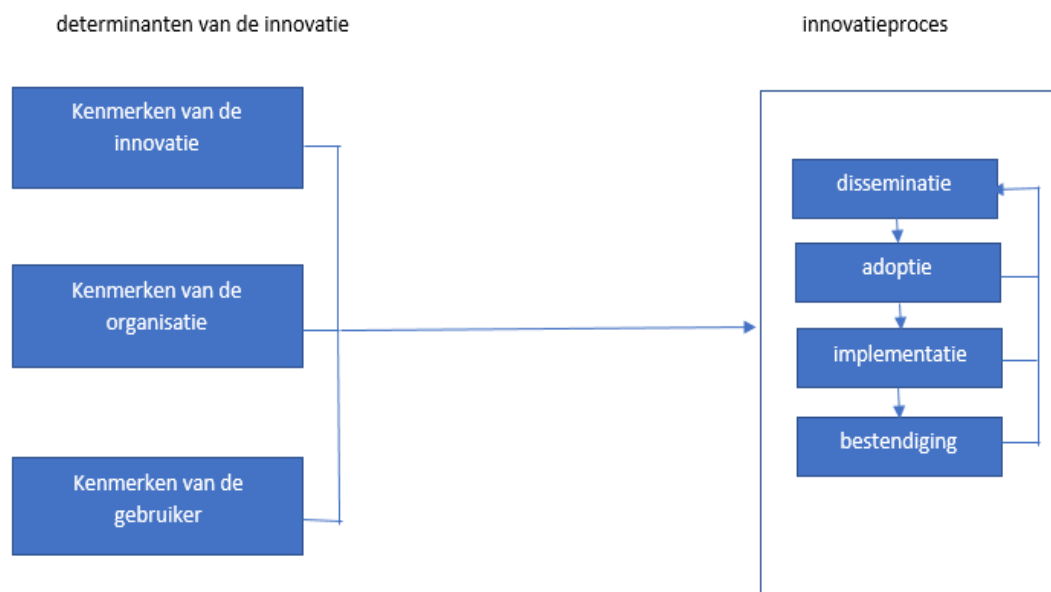
In Figuur 1 worden de determinanten van Fleuren et al. (2014) die een implementatie kunnen beïnvloeden gegroepeerd weergegeven. Onder determinanten worden factoren verstaan die de innovatie stimuleren of juist belemmeren (Smolders et al., 2006). De weergave laat drie groepen determinanten zien, hun onderlinge relatie en hun relatie tot het innovatieproces. Ten eerste is het niveau van de innovatie linksboven in Figuur 1 te zien. Op dit niveau zijn determinanten gericht op het in kaart brengen in welke mate helder aangegeven wordt welke activiteiten in welke volgorde uitgevoerd moeten worden en of voldoende informatie en materialen beschikbaar zijn voor professionals om mee te werken. Links midden in Figuur 1 wordt het organisatieniveau weergegeven. Op dit niveau wordt gekeken naar kenmerken van de organisatie, zoals voldoende tijd, financiële middelen en de beschikbaarheid van materialen voor de gebruiker om de innovatie te integreren in het dagelijks werk. Linksonder in Figuur 1 is tenslotte het gebruikersniveau te vinden.

Dit niveau is gericht op de kenmerken van de innovatiegebruiker. Op dit niveau wordt onder andere nagegaan of de professional over voldoende kennis beschikt om de innovatie te kunnen gebruiken en ook de verwachting heeft dat de innovatie effectief is. Tezamen beïnvloeden ze het innovatieproces, hetgeen rechts In Figuur 1 te zien is.

Het innovatieproces bestaat op zijn beurt uit vier fasen. De determinanten kunnen per fase van het innovatieproces verschillend zijn. Dit onderzoek beperkt zich tot de fase van de implementatie.

Figuur 1

Innovatie determinanten en innovatieproces (naar Fleuren 2004).

Het inzicht in de determinanten op deze drie niveaus kan kennis bijbrengen in zowel stimulerende factoren alsook belemmerende factoren bij de implementatie van de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren Dit is noodzakelijk om de succesvolle invoering ervan in de praktijk te bewerkstelligen.

Het doel van dit onderzoek is te begrijpen welke factoren bijdragen aan een succesvolle en duurzame implementatie van interventies voor de ontwikkeling van sociale competenties in de les LO en welke factoren dit proces belemmeren. Voorgenoemde kennis kan een bijdrage leveren aan de identificatie van succesvolle implementatiestrategieën op het gebied van interventies rondom zelfconcept en sociale competenties in het bewegingsonderwijs. Om aan voorgaande doelen te voldoen hebben de volgende onderzoeksvraag en deelvraag opgesteld:

Hoofdvraag: ‘Welke factoren zijn van invloed op de implementatie van programma’s die werken rond de ontwikkeling van sociale competenties in de les lichamelijke opvoeding en hoe verhouden deze factoren zich ten opzichte van elkaar?’

a) Deelvraag: ‘Op welke manier kunnen determinanten beïnvloed worden om de implementatie van de ontwikkeling van de sociale competenties in de les LO te bevorderen?’

Om deze vragen te kunnen beantwoorden ga ik in hoofdstuk 1 in op de aanleiding en het belang van het onderzoek. In dit hoofdstuk wordt ook ingegaan op literatuur over implementatie. In hoofdstuk 2 wordt ingegaan op de methode die wordt gebruikt in dit onderzoek. Er wordt achtereenvolgens informatie gegeven over de context, het design, de instrumenten, de analyse en dataverwerking en de ethische aspecten. In hoofdstuk 3 geef ik de resultaten weer per meetinstrument. In hoofdstuk 4 tenslotte ga ik conclusies weergeven die voortvloeien uit de bekomen resultaten.

2. METHODE

2.1 Onderzoekscontext

De begripsafbakening van wat in het onderzoek wordt verstaan onder sociale competenties is gebaseerd op de leerplandoelen van het secundair onderwijs voor het vak LO (zie Bijlage 1). In alle leerplannen wordt gesproken over de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren. Meer specifiek betreffen de leerdoelen de opbouw van het welbevinden en van sociale vaardigheden in diverse contexten.

Alle leerkrachten LO in Vlaanderen uit het voorgezet onderwijs worden geacht deze leerplandoelen in de praktijk te brengen ongeacht het onderwijsnet waarin ze werken. Deze leerkrachten vormen de populatie van dit onderzoek. De leerplandoelen voor de ontwikkeling van de sociale competenties in de twee voornaamste onderwijsnetten, Katholiek Onderwijs Vlaanderen en Vlaams gemeenschapsonderwijs, staan verschillend beschreven, maar omvatten wel dezelfde inhoud. Leerkrachten LO uit het buitengewoon secundair onderwijs worden buiten beschouwing gelaten, aangezien zij een ander curriculum volgen.

Volgens de gegevens van Onderwijs Vlaanderen hadden in het schooljaar 2019-2020 in totaal 4365 personeelsleden een aanstelling in het vak lichamelijke opvoeding in het secundair onderwijs, het buitengewoon secundair onderwijs of het deeltijds beroeps-secundair onderwijs. De twee laatste onderwijsvormen maken slechts een klein deel uit van het secundair onderwijs, waardoor gesteld kan worden dat de populatie bestaat uit 4000 leerkrachten LO.

Om een foutmarge van 5% en een betrouwbaarheidsniveau van 95% te verkrijgen is in dit onderzoek gestreefd naar een steekproef van 350 respondenten. Uitgaande van een respons tussen de 5% en 10% zijn alle 4000 leerkrachten LO uit de populatie worden uitgenodigd om de vragenlijst in te vullen. De berekeningen werden gemaakt met een steekproefcalculator (Checkmarket. *Steekproefcalculator*. Geraadpleegd op 20 november 2020 via <https://nl.checkmarket.com/steekproefcalculator/#sample-size-calculator>).

2.2 Design

Voor dit onderzoek is gebruikgemaakt van een explanatory sequential mixed-methods design, waarbij is gekeken naar kwantitatieve en kwalitatieve aspecten om de determinanten voor de implementatie van sociale competenties te verklaren. In Figuur 2 worden de twee fasen van het onderzoek weergegeven.

Linksboven in Figuur 2 wordt het gebruikte instrument in fase 1 weergegeven. Het betreft een online vragenlijst (zie Bijlage 3) gebaseerd op het Meetinstrument voor Determinanten van Innovaties (MIDI) van Fleuren et al. (2014). Linksonder staan de 350 respondenten die vooropgesteld worden om deel te nemen aan het onderzoek.

De kwantitatieve methode is gebruikt om van een groot aantal respondenten generieke gegevens te verzamelen. De resultaten hiervan zijn verwerkt met beschrijvende en toetsende statistiek (zie paragraaf 2.5) voor het opstellen van een eerste analyse. Fase 1 geeft antwoord op het deel van de onderzoeksvraag dat vraagt welke factoren een belemmerende of bevorderende rol spelen bij de implementatie van sociale competenties in de les LO.

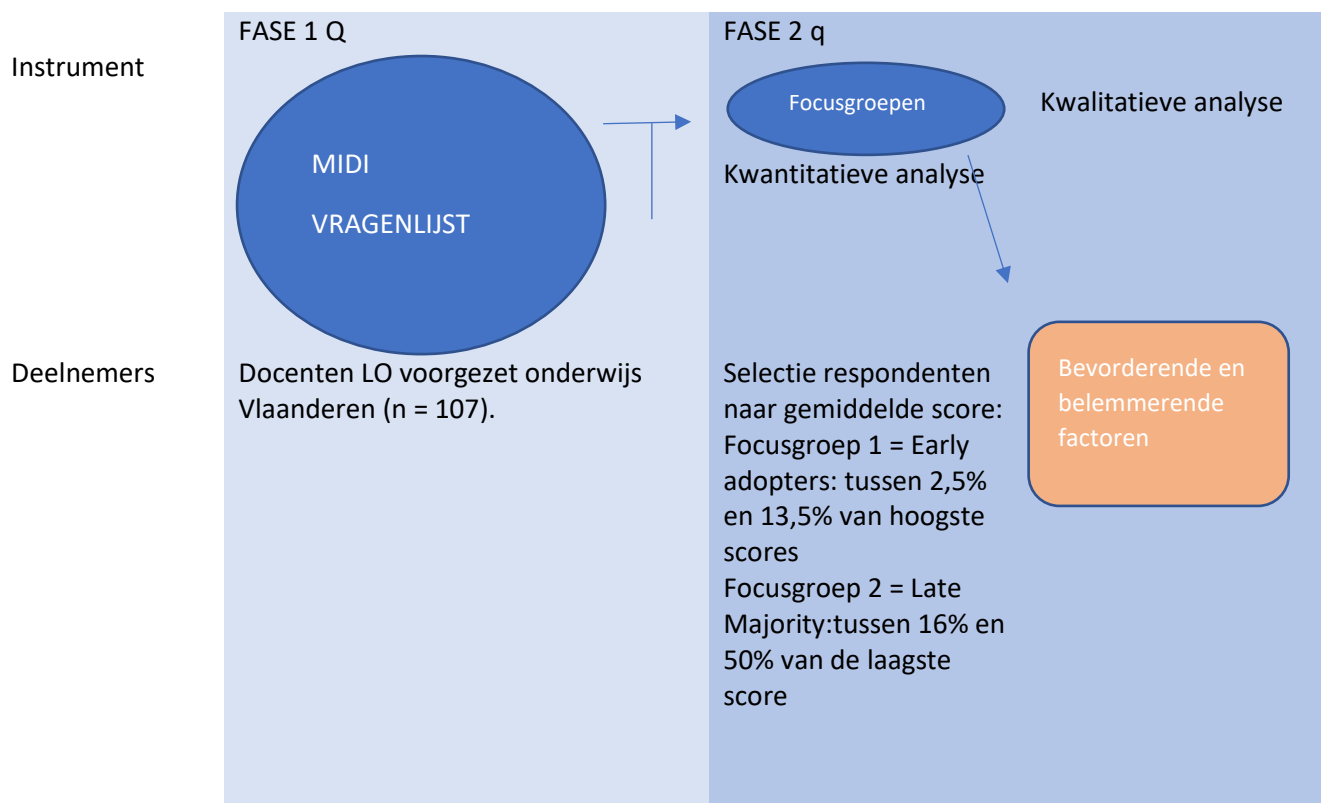
De pijl in het midden van Figuur 2 geeft de verbinding aan tussen fase 1 en 2 van dit onderzoek. In fase 2 is gebruikgemaakt van semigestructureerde focusgroepinterviews, weergegeven rechtsboven in Figuur 2. Voor deze focusgroepen is een interviewgids opgesteld die erop gericht is om een dieper inzicht te krijgen op het niveau van de innovatie, de gebruiker en de organisatie. Deze leidraad is onderhevig aan de input van fase 1, waarbij een indicatie gegeven is van de factoren die de grootste invloed hebben bij de implementatie. De antwoorden per determinant zijn daarbij met elkaar vergeleken en er is gelet op percentages in de verschillende antwoordcategorieën die beduidend hoger of lager scoren dan de andere determinanten. De resultaten zijn daarnaast uit de bivariate analyse en regressies meegenomen om in de focusgroep verklaringen te vinden voor de uitkomsten.

De focusgroepinterviews hadden als doel om aanvullende en diepgaande informatie te verkrijgen voor de resultaten uit fase 1 die niet door het kwalitatieve onderzoek beantwoord konden worden. De interviews moesten vooral antwoord geven op de vraag hoe de verschillende factoren elkaar beïnvloeden en hoe deze geoptimaliseerd kunnen worden.

Onderaan in het midden van Figuur 2 zijn de respondenten voor de focusgroep weergegeven. De pijl in Figuur 2 die vertrekt van focusgroepen geeft aan dat de resultaten van de focusgroepen gebruikt zijn om de resultaten van de kwantitatieve analyse uit fase 1 verder te duiden. Tenslotte zijn uit de resultaten van fase 1, aangevuld met de resultaten van fase 2, de bevorderende en de belemmerende factoren opgesteld, hetgeen is weergegeven rechtsonder in Figuur 2.

Figuur 1

Schematische weergave van het onderzoeksdesign.

2.3. Meetinstrumenten

Voor het kwantitatieve onderzoek is gebruikgemaakt van de MIDI-vragenlijst (Fleuren et al., 2014). De MIDI-vragenlijst is tot stand gekomen op basis van empirische data, namelijk een meta-analyse over acht studies, en een Delphi-onderzoek onder 22 implementatiedeskundigen. Het resultaat is een generiek diagnose-instrument dat 29 determinanten voor implementatie bevat en dat gebruikt kan worden als valide instrument voor of na de invoering van de innovatie in jeugdgezondheidszorg en onderwijs. De determinanten in de MIDI-vragenlijst zijn verdeeld over vier domeinen, namelijk de innovatie, de gebruiker, de organisatie en de politieke omgeving.

De antwoordcategorieën zijn door een 5-punts Likertschaal gevormd, waardoor een neutraal antwoord mogelijk is. De beschreven antwoordcategorieën lopen van negatief naar positief, waarbij de scoringsopties 'Helemaal mee oneens', 'Mee oneens', 'Neutraal', 'Mee eens' en 'Helemaal mee eens' zijn.

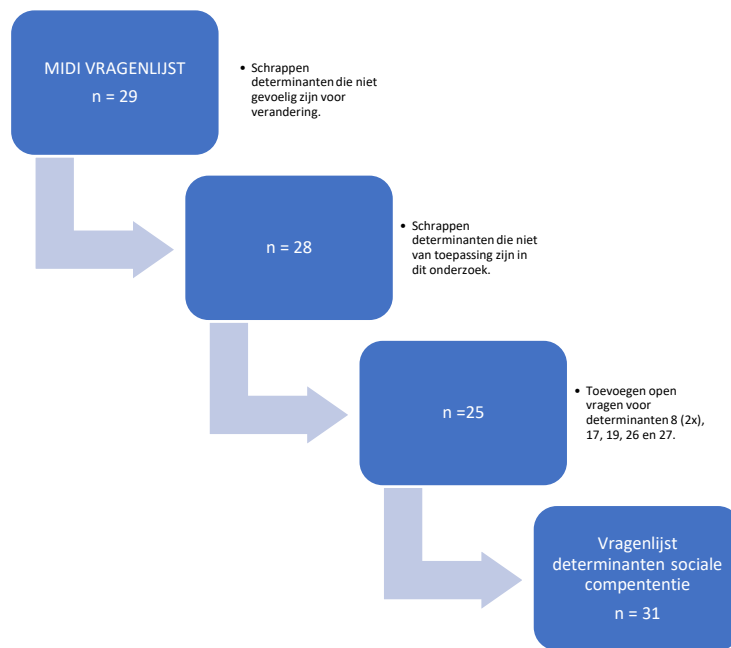
Aan de hand van het MIDI-instrument is een vragenlijst ontworpen specifiek voor de implementatie van de ontwikkeling van sociale competenties in de les LO (zie Bijlage 3 voor het operationalisatieschema en Bijlage 4 voor de vragenlijst). Er is gekeken of het onderwerp 'innovatie' vervangen kon worden door de ontwikkeling van sociale competenties. De totstandkoming van de vragenlijst is verlopen volgens deze stappen:

- Stap 1: Overnemen van de originele vraag in het MIDI-instrument.
- Stap 2: Vertaling van de originele vraag naar de invoering van de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren.
- Stap 3: Vertaling met passende intentie (LO-gericht en begrijpelijk voor leraren LO).
- Stap 4: Beslissing voor opname in het uiteindelijke instrument naar verwachte differentiatie.

Alleen wanneer een determinant gevoelig is voor verandering, is het zinvol deze in het onderzoek op te nemen (Fleuren et al., 2012). Het domein politieke omgeving is in dit onderzoek daarom buiten beschouwing gelaten, aangezien de regelgeving voor heel Vlaanderen identiek is. Het betreft hier determinant 29 van de MIDI-vragenlijst. De determinanten 2, 20, 21, 22 die voorafgaande aan de invoering niet gemeten konden worden, zijn weggelaten omdat de gebruiker hier geen zicht op heeft. Om ervoor te zorgen dat de vragenlijsten niet een te grote belasting vormden op de doelgroep en om een lage respons te voorkomen, zijn niet alle 29 determinanten uit de MIDI-vragenlijst opgenomen. Naast achtergrondinformatie, zoals leeftijd, geslacht, anciënniteit, opleidingsniveau, graad en onderwijsvorm waarin men lesgeeft, zijn in totaal de 23 determinanten die het meest eenvoudig zijn te interpreteren in de vragenlijsten opgenomen. Er is daarnaast voor gekozen om in de vragenlijsten ruimte voor kwalitatieve antwoorden te houden betreffende het benoemen van voor- en nadelen, gebruikte les- en leeractiviteiten en wenselijke informatie over de innovatie. De antwoorden hierop dienden als handvatten voor verdere vraagstelling in fase 2 om diepgaandere informatie te verkrijgen over deze determinanten (zie Figuur 3).

Figuur 2

Stroomdiagram bepaling determinanten vragenlijst.

Een eerste ontwerp van de vragenlijst is voorgelegd aan drie experts uit opleidingsinstituten voor lichamelijke opvoeding. Mogelijke aanpassingen zijn aangebracht, waarna een pilotafname is afgenomen bij twee collega leerkrachten LO. Hierbij is nagegaan of de vragen duidelijk en voldoende discriminerend waren. Ook de invultijd, de gebruiksvriendelijkheid en helderheid van de online vragenlijst zijn bevraagd. Na mogelijke verdere aanpassingen is een definitieve versie opgesteld van de vragenlijst.

Om te meten welke bevorderende en belemmerende factoren de leraar LO ervaart bij het werken aan het zelfbeeld en de sociale competenties in de les LO zijn een aantal constructen gemeten. Met constructen wordt hierbij een verzameling van begrippen bedoeld die een gezamenlijk concept vormen. Deze constructen zijn gebaseerd op de vier domeinen van het implementatiemodel van Fleuren et al. (2014). De constructen zijn vervolgens voorgelegd aan een inhoudelijke expert. Zoals eerder aangegeven worden in dit onderzoek enkel de domeinen innovatie, gebruiker en organisatie gebruikt. Voor alle vragen is een 5 -punt Likertschaal gebruikt.

In dit onderzoek zijn onderstaande constructen gevormd met een overzicht van welke determinanten hiervoor zijn samengebracht:

- *Begrip van de innovatie:* Dit construct gaat na of leerkrachten voldoende en heldere informatie hebben over wat de innovatie inhoudt. Het betreft determinanten 10, 12 en 13 van de online vragenlijst.

10 = Het is voor mij duidelijk wat met de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren wordt bedoeld.

12 = Ik beschik over voldoende kennis en informatie die nodig is om goed te kunnen werken aan de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO.

13 = Het zelfconcept en het sociaal functioneren zijn te abstracte begrippen voor mij om te vertalen naar concrete lesactiviteiten in de les LO.

- *Gebruiksvriendelijkheid van de innovatie*: Dit construct gaat na of leerkrachten de innovatie in de lespraktijk kunnen brengen. Het betreft de vragen 11 en 16 van de online vragenlijst.

11 = Het is voor mij duidelijk welke les- en leeractiviteiten ik kan gebruiken voor de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO.

16 = Ik vind de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO geschikt voor mijn leerlingen.

- *Uitkomstenverwachting van de innovatie voor de leraar LO*: Dit construct peilt de persoonlijke voor- en nadelen van de innovatie voor de leerkracht. Het betreft de vragen 17, 18, 20 en 21 van de online vragenlijst.

17 = Werken aan de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren in mijn les bespaart me tijd tijdens het geven van instructies.

18 = Werken aan de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren verbetert in belangrijke mate mijn relatie met mijn leerlingen.

20 = Leerlingen zijn fysiek minder actief in de les LO bij het werken aan de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren.

21 = Het werken aan de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren bij de leerlingen is tijdrovend.

- *Uitkomstenverwachting van de innovatie voor de leerling*: Dit construct peilt de voor- en nadelen die de leraar verwacht van de innovatie voor de leerlingen. Het betreft de vragen 23, 24, 25, 26, 27 en 28 van de online vragenlijst.

23 = Ik verwacht dat door de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren mijn leerlingen beter leren samenwerken.

24 = Ik verwacht dat door de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren mijn leerlingen een positief zelfbeeld ontwikkelen.

25 = Ik verwacht dat door de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren mijn leerlingen beter feedback kunnen geven en ontvangen.

26 = Ik verwacht dat door de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren fairplay en teamspirit bij mijn leerlingen wordt bijgebracht.

27 = Ik verwacht dat door de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren correcte omgangsvormen bij mijn leerlingen worden bevorderd.

28 = Ik verwacht dat door de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren mijn leerlingen leren leiding nemen en aanvaarden.

- *Taakopvatting leraar*: Dit construct gaat na hoe de leraar staat tegenover zijn taak om de innovatie toe te passen in zijn lessen. Het betreft de vragen 30, 35 en 36 van de online vragenlijst.

30 = Ik vind het tot mijn functie als leraar LO behoren om het zelfconcept en het sociaal functioneren te ontwikkelen bij mijn leerlingen.

35 = Mijn vakcollega's en directie verwachten dat ik werk aan de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren van mijn leerlingen.

36 = Ik trek mij veel aan van de mening van collega's en directie bij de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren.

- *Ondersteuning door collega's*: Dit construct gaat na in welke mate de leraar LO zich ondersteund voelt door zijn collega's en directie en in hoeverre de innovatie wordt gefaciliteerd in de organisatie. Het betreft de vragen 33 en 48 van de online vragenlijst.

33 = Mijn vakcollega's en directie helpen mij waar nodig bij het werken aan de ontwikkeling van het zelfbeeld en het sociaal functioneren.

48 = In mijn organisatie vindt regelmatig overleg plaats over het werken aan de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren tijdens de les LO.

- *Ondersteuning door de organisatie*: Dit construct gaat na in welke mate de organisatie de leraar voldoende ondersteunt om de innovatie in de praktijk te brengen. Het betreft hier vraag 43.

43 = Mijn organisatie stelt mij voldoende tijd beschikbaar om te overleggen of nascholing te volgen over de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO.

- *Werkelijk gebruik van de innovatie*: Dit construct gaat na in welke mate de leraar LO de innovatie reeds toepast in zijn les. Het betreft de vraag 14 van de online vragenlijst.

14 = Ik werk in mijn lessen reeds intentioneel aan de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren.

Als tweede instrument is gebruikgemaakt van focusgroepinterviews conform de richtlijnen voor focusgroepen (Van Tuyckom, Vos, & Scheerder, 2011). Deze focusgroepen bestonden uit zes tot acht personen. Respondenten zijn uitgenodigd op basis van hun gemiddelde score op het construct 'werkelijk toepassen van de innovatie' volgens de innovatietheorie van Rogers (2003). Rogers onderscheidt vijf stadia, waarin vijf verschillende groepen worden onderscheiden op basis van hoe snel zij een product of nieuw idee accepteren. Voor focusgroep 1 zijn Early adopters uitgenodigd, respondenten die behoren tot de categorie tussen de 2,5% en 13,5% van de hoogste scores voor het construct 'werkelijk toepassen van de innovatie'. Zij hebben een positieve houding tegenover de innovatie en de opinieleiders. Voor focusgroep 2 zijn respondenten uitgenodigd die behoren tot de categorie tussen de 50% en 16% van de hoogste scores op het construct 'werkelijk toepassen van de

innovatie'. Zij zijn de zogenaamde Late Majority en nemen een meer kritische houding aan ten aanzien van de innovatie. Zij zullen de innovatie pas toepassen als een meerderheid ze al toepast of indien ze er niet meer omheen kunnen. Door deze tegenstelling konden uiteenlopende standpunten worden verzameld over bevorderende en belemmerende factoren voor de implementatie van het zelfbeeld en de sociale competenties in de les LO.

De focusgroepinterviews zijn semigestructureerd en vragen zijn zodoende zorgvuldig gepland, maar zijn tegelijkertijd ingespeeld op de inbreng van de deelnemers, omdat dit diepgaande verkenning van een onderwerp faciliteert (Van Tuyckom, Vos, & Scheerder, 2011). De leidraad van het verloop van de interviews en van de vragen die aan de focusgroepen zijn gesteld, zijn in Bijlage 6 te vinden. De vragen zijn geoperationaliseerd vanuit de MIDI-vragenlijst uit dit onderzoek en richten zich op welke belemmeringen en succesfactoren leerkrachten LO ervaren om de ontwikkeling van de sociale competenties in hun les te implementeren.

2.4 Procedure

Om tot een representatieve groep leerkrachten LO te komen, zijn verschillende kanalen gebruikt om de online vragenlijst rechtstreeks bij de leerkrachten te brengen. Hiervoor is gebruikgemaakt van een mailingslijst van MOEV, een buitenschoolse organisatie die scholen ondersteunt in de uitwerking van een gezondheids- en bewegingsbeleid. MOEV beschikt over een mailadressenbestand van een groot deel van de leraren LO. Daarnaast is via een rechtstreekse mail aan directies van secundaire scholen de oproep gedaan om de link naar de online vragenlijst te bezorgen aan hun leerkrachten LO. Via de maandelijkse nieuwsbrief van de pedagogische begeleiders LO en de Bond voor Lichamelijke Opvoeding werd deze oproep herhaald. De mail is eind januari verstuurd en de deelnemers hebben een maand de tijd gekregen om de online vragenlijst in te vullen. Een herinneringsmail is medio februari verstuurd. De vragenlijst is afgenomen via Microsoft Forms. Om een zo hoog mogelijke respons te krijgen, hebben leerkrachten LO van het Katholiek Onderwijs Vlaanderen tijdens de nascholingen de gelegenheid gekregen de vragenlijst online in te vullen. Leerkrachten die hebben deelgenomen aan de invulling van de vragenlijst krijgen de resultaten van het onderzoek gemaild als zij dit wensen.

In de begeleidende mail staan kort de opzet van het onderzoek en de ethische aspecten beschreven (zie Bijlage 2). Bij de inleiding van de online vragenlijst staan instructies voor de respondenten over de invulling van de vragenlijst (zie Bijlage 3).

De respondenten van de online vragenlijst hebben één week na de einddatum van de vragenlijst via mail een uitnodiging ontvangen om deel te nemen aan focusgroepinterviews. De deelnemers aan de focusgroep kunnen, als zij dit wensen, gratis deelnemen aan een nascholing voor leraren LO, georganiseerd door MOEV, Bond voor Lichamelijke Opvoeding of Katholiek Onderwijs Vlaanderen. Voorafgaand is gevraagd of zij op vrijwillige basis wilden deelnemen aan de focusgroep. Door hun toezegging hebben zij verklaard akkoord te gaan met de voorwaarden (zie 2.6 Ethische aspecten). Bij aanvang van de interviews is een bevestiging gevraagd van de instemming met de voorwaarden en is het doel en het verloop van het interview toegelicht. De gespreksleider heeft gewezen op het feit dat er geen goede of foute antwoorden zijn, maar dat de interviews draaien om het verkrijgen van persoonlijke standpunten.

De interviews zijn verlopen via een vooropgesteld interviewschema, waarbij de deelnemers aan de hand van voorbeelden een inleiding op de vraag krijgen om het gesprek op gang te brengen.

Daarbij is geprobeerd zoveel mogelijk standpunten en ervaringen van de respondenten te verkrijgen tot een verzadiging van de gegevens is verkregen.

De focusgroepinterviews hebben medio maart plaatsgevonden via Microsoft Teams en zijn met dezelfde applicatie opgenomen. Om elke vooringenomenheid van de onderzoeker te vrijwaren is het interview afgenomen door een collega onderzoeker die voorafgaand het interviewschema heeft doorgenomen. De onderzoeker is als notulist aanwezig geweest tijdens de interviews, maar heeft niet actief aan het debat deelgenomen.

2.5 Analyses en dataverwerking

Resultaten uit de vragenlijst

Gegevens uit de vragenlijst zijn ingevoerd in IBM SPSS Statistics, versie 25.0 (IBM Corporation, Armonk, NY, USA). De database werd nagekeken op ontbrekende of foutieve data. De verschillende constructen werden berekend en toegevoegd aan de database.

Descriptieve analyse

De eerste data-analyse is uitgevoerd over de beschrijvende variabelen, zoals geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en werkervaring. Hiervan zijn het gemiddelde en de standaarddeviatie bepaald.

Beschrijvende statistiek is gebruikt om de resultaten voor de afzonderlijke determinanten in kaart te brengen en te analyseren op basis van de beschrijving van desbetreffende determinant volgens het MIDI-instrument. De data van de vragenlijst zijn gepresenteerd door de weergave van percentages op de 5-punts Likertschaal. Een hoog percentage op antwoordcategorieën 'Helemaal mee oneens' en 'Mee oneens' geeft een negatieve invloed van de determinant ten aanzien van de implementatie aan, terwijl een hoog percentage op antwoordcategorieën als 'Helemaal mee eens' en 'Mee eens' een positieve invloed aangeeft. Met deze percentages wordt nagegaan welke determinanten in verhouding met andere determinanten relatief laag en hoog scoren en dus respectievelijk een negatieve of positieve impact hebben op de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO.

Toetsende analyse

De gegevens van de vragenlijst zijn per determinant met een 5-punts Likertschaal omgezet naar een numerieke schaal om toetsende statistiek toe te passen. Hiervan zijn het gemiddelde en de standaarddeviatie bepaald.

Betrouwbaarheidsanalyse

Om te kunnen concluderen dat de stellingen die samen een construct dienen te meten ook daadwerkelijk een construct zijn, is over elk construct de Cronbachs alfa berekend. Bij een Cronbachs alfa van groter dan .7 is uitgegaan van een consistent construct.

Bivariate analyse

Op basis van de MIDI-vragenlijst is in dit onderzoek gekozen om de constructen te laten correleren met het construct 'toepassen van de innovatie'. De verwachting was namelijk dat de constructen een voorspellende waarde zouden hebben op de implementatie en de werkelijke toepassing van de innovatie (Fleuren et al., 2004). Om de correlatie te berekenen van deze constructen met het construct 'werkelijk toepassen van de innovatie', is per voorspeller de correlatie berekend met een significantieniveau van .05. Met behulp van de Pearson correlatiecoëfficiënt zijn de correlaties bepaald, waarbij is uitgegaan van een normale verdeling. In andere gevallen wordt gebruikgemaakt van een Spearman correlatietest.

Multivariate regressies

Een multivariate regressieanalyse is uitgevoerd, waarin de significante constructen uit de bivariate correlaties met het construct 'toepassen van de innovatie' zijn geanalyseerd. Het construct 'toepassen van de innovatie' was hierbij de afhankelijke variabele. Deze regressie is uitgevoerd om na te gaan welke constructen de grootste invloed hebben op de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO en hoe deze constructen elkaar beïnvloeden.

Resultaten uit Focusgroepinterviews

De focusgroepinterviews zijn deductief geanalyseerd volgens de stappen van Braun en Clarke (2006) om te bevindingen te staven aan de theorie van Fleuren. De interviews zijn letterlijk getranscribeerd. Vervolgens zijn labels toegekend aan de tekstfragmenten uit de transcripties door de tekstfragmenten systematisch met elkaar te vergelijken. Nadat alle fragmenten een label toegewezen hadden gekregen, zijn deze labels geordend en gecategoriseerd op basis van de domeinen en determinanten uit de MIDI-vragenlijst (zie Bijlage 6). Dit heeft gezorgd voor een consistentie tussen het kwantitatieve en kwalitatieve onderzoek. Uit deze gegevens is een samenvatting geschreven die is voorgelegd aan de respondenten van de focusgroep ter controle van de juistheid van de bevindingen van de onderzoeker (Bloor, 1997). In de samenvatting is beschreven hoe conclusies en interpretaties zijn vastgesteld en is met citaten uit het interview aangetoond dat de bevindingen rechtstreeks uit de gegevens zijn afgeleid (Tobin & Begley, 2004). Om de betrouwbaarheid van de gegevens te verifiëren is een expert gevraagd om elke beslissingsstap in dit proces na te gaan en te vergelijken met de uitkomsten van de onderzoeker. De thematische analyse heeft thema's geïdentificeerd die consistent of tegenstrijdig waren met de gevonden resultaten uit de kwantitatieve analyse en de literatuur. De thema's hebben geholpen de uitkomsten van de vragenlijst te verklaren. Deze bijkomende informatie over de determinant heeft mede gezorgd voor een illustratie van de uitkomsten van de data uit de kwantitatieve gegevens.

Door deductief onderzoek, namelijk de analyse van de ervaringen van de leraren LO onder de stimulerende en belemmerende factoren zoals beschreven in de MIDI-vragenlijst, kon empirisch worden aangetoond welke determinanten een rol spelen bij de implementatie van de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren.

2.6 Ethische aspecten

De leerkrachten LO zijn via een mail opgeroepen om deel te nemen aan het onderzoek door een intermediaire organisatie, MOEV, waardoor de onderzoeker zelf niet over de privacygegevens (mailadressen) van de potentiële kandidaten beschikte. De deelnemers hebben via de oproepmail duiding gekregen over het belang en de opzet van het onderzoek met de melding dat deelname vrijwillig en anoniem is.

De gegevens die online zijn verkregen zijn opgeslagen in een Excel-bestand in een beveiligde map van de onderzoeker. Een kopie is bewaard op de OneDrive van de onderzoeker in een beveiligde map. De lijst van de respondenten is anoniem gemaakt en versleuteld. Het oorspronkelijke opgeslagen interview op Microsoft Teams is verwijderd van de applicatie. De gegevens zijn enkel gebruikt door de onderzoeker en de twee begeleiders van het onderzoek.

3. RESULTATEN

De resultaten worden weergegeven per gebruikt instrument en start met de gegevens verkregen uit de vragenlijst. Opzet hierbij is om aan de hand van de scores van de vragenlijst een algemeen beeld te verkrijgen welke determinanten een afwijkende score hebben tegenover de andere determinanten. Daarna wordt aan de hand van toetsende statistiek gekeken welke constructen een voldoende interne consistentie hebben. Voor de betrouwbare constructen wordt er nagegaan met een correlatietest welke een significante invloed hebben op het werkelijk gebruik van de innovatie. Met een regressie-analyse wordt nagegaan hoe de constructen onderling een invloed uitoefenen op het gebruik van de innovatie en hoe groot deze invloed is. Tenslotte worden de resultaten verkregen uit de focusgroepen beschreven om een diepgaandere verklaring te vinden voor de resultaten die verkregen zijn vanuit de vragenlijst.

3.1 Kwantitatieve analyse uit de vragenlijst

Descriptieve analyse

In totaal hebben 106 ($n=106$) respondenten de vragenlijst ingevuld, waarvan 50,9% ($n= 54$) mannen en 49,1% ($n= 52$) vrouwen. De gemiddelde leeftijd bedraagt 45 jaar met een gemiddelde dienstjaren van 20,33 jaar. Nagenoeg de helft van de respondenten (46,7%) heeft een bachelordiploma en de andere helft (53,3%) een masterdiploma. De meerderheid van de respondenten geeft les in meerdere onderwijsvormen, waarvan het algemeen secundair onderwijs (aso) gecombineerd met het technisch secundair onderwijs (tso) de meest voorkomende vormen zijn. Ongeveer de helft (52,4%) van de respondenten geeft les in de derde graad, een kwart (24,8%) in de tweede graad en een kwart (22,9%) in de eerste graad.

Tabel 1 geeft resultaten weer van de vragenlijst. In de linkerkolom staan de constructen weergegeven met de vragen die er deel van uitmaken. In de tweede kolom staan de gemiddelde scores per vraag weergegeven met in de derde kolom hun standaarddeviatie. Op het einde van elk construct is de gemiddelde score per construct weergegeven met daarnaast de bijhorende standaarddeviatie.

Op het niveau van de constructen scoort 'uitkomstenverwachting voor de leerling' het hoogst met een gemiddelde totaalscore van 4,12 ($SD ,74$). De scores voor de determinanten in dit construct scoren allen boven de 4,00. De respondenten geven bij de open vraag 'Wat zijn voor u persoonlijk de belangrijkste voordelen van de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO?' (vraag 19) concrete voorbeelden zoals, leerlingen leren zelfstandiger werken, verbetering van het welbevinden door de verhoging van het groepsgevoel, verbetering van de omgangsvormen en het beter leren samenwerken, beter leren omgaan met feedback en het beter leren inschatten van zichzelf in interactie met anderen.

De score voor het construct 'uitkomstenverwachting voor de leraar' is gemiddeld 3,11 ($SD ,94$). Hierbij scoren vooral de vragen 17 ($GEM 2,67$; $SD 0,89$) en 21 ($GEM 2,93$; $SD 0,99$) gemiddeld lager dan de andere vragen in dit construct. Het betreft vragen over de tijdsinvestering van de leraar aan de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren. Dit komt ook sterk naar voren in de open vraag 'Wat zijn voor u persoonlijk de belangrijkste nadelen bij het werken aan de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO?' (vraag 22) , die duiding geeft over wat deze nadelen inhouden. Het verloren gaan van actieve leertijd en bewegingsintensiteit wordt hierbij gesuggereerd als voornaamste nadeel.

De score op vraag 'Ik vind het tot mijn taak als leraar LO behoren om het zelfconcept en het sociaal functioneren te ontwikkelen bij mijn leerlingen.' (vraag 30) in het construct 'taakopvatting leraar' is in verhouding met de andere determinanten hoog, namelijk 4,20 (*SD* ,77). De respondenten vinden het over het algemeen tot hun taak behoren om te werken met de innovatie. De bereidheid om de innovatie toe te passen in de les LO komt ook naar voor in de vraag 'Ik zou in de toekomst de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren meer in de les willen integreren.' (vraag 37). Van de respondenten geeft 62,2% aan dat ze het hiermee eens is of helemaal eens.

Ondersteuning door de organisatie wordt over het algemeen positief ervaren, met een gemiddelde score van 3,73 (*SD* ,93) op dit construct. Van de respondenten geeft 67% (*n* = 71) aan dat ze geen formele afspraken hebben vastgelegd in de vakgroep over de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren. Uit de open vraag 'Zo ja hoe zijn deze afspraken dan vastgelegd?' (vraag 42) blijkt verder dat de afspraken die gemaakt zijn, verplichte afspraken zijn, zoals de leerplandoelen, leerlijnen en jaarplannen. Het meest gebruikte instrument zijn rubrics om de concrete afspraken over de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren vast te leggen. Verder scoort het construct 'ondersteuning door collega's' significant lager dan de andere constructen, met een gemiddelde totaalscore van 3,02 (*SD* 1,05). We stellen hierbij ook een grotere spreiding op bij de antwoorden op de *r* vragen onder dit construct. Vooral de determinant onder vraag 'In mijn organisatie vindt regelmatig overleg plaats over het werken aan de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren tijdens de les LO.' (vraag 48) scoort laag met een gemiddelde van 2,79 (*SD* 1,10). De meeste leerkrachten LO hebben geen regelmatig overleg met elkaar over de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren.

Het construct 'begrip van de innovatie' scoort gemiddeld 3,69 (*SD* ,86). Vooral de determinant onder vraag 'Het is voor mij duidelijk met wat de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren wordt bedoeld' (vraag 10), die de duidelijkheid en helderheid van de innovatie peilt, scoort gemiddeld hoog 4,04 (*SD* ,72). Toch blijkt uit de vraag 'Ik beschik over voldoende vaardigheden en kennis van werkvormen om de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren te kunnen toepassen in de les LO' (vraag 38) dat slechts 39,6% van de respondenten aangeeft hiermee eens of helemaal eens te zijn. Dit wordt bevestigd in de open vraag 'Welke informatie ontbreekt om de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de lespraktijk toe te passen' (vraag 47) waarbij respondenten aangeven dat ze nood hebben aan concrete voorbeelden van lesactiviteiten, didactische werkvormen en evaluatiemethoden, concrete nascholingen, uitwisseling met andere leraren LO en uitgewerkte leerlijnen.

Ten slotte geeft 22,9% (*n* = 24) van de respondenten aan dat ze de innovatie niet intentioneel en planmatig toepassen en geeft 31,4% (*n* = 33) een neutraal antwoord. Minder dan de helft (45,7% (*n* = 48) geeft aan de innovatie wel intentioneel en planmatig toe te passen. De gemiddelde score van alle respondenten bedraagt 3,26 (*SD* ,92).

Leraren LO vinden dat de ontwikkeling van het zelfconcept het sociaal functioneren in de les LO tot hun taak behoort en zien het belang ervan in naar de leerlingen toe. Ze worstelen er echter mee om dit te vertalen naar hun lespraktijk. Ondank het feit dat de meeste scholen over een vakgroepwerking LO beschikken is er weinig overleg over de innovatie. Deze vaststellingen zullen verder bevraagd worden in de focusgroepen.

Tabel 1*Uitkomsten constructen vragenlijst.*

CONSTRUCTEN	GEM	SD
Begrip van de innovatie		
vraag 10: Het is voor mij duidelijk wat met de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren wordt bedoeld.	4,04	0,72
vraag 12: Ik beschik over voldoende kennis en informatie die nodig zijn om goed te kunnen werken aan de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO.	3,55	0,84
vraag 13 (gespiegeld): Het zelfconcept en het sociaal functioneren zijn voor mij te abstracte begrippen om te vertalen naar concrete lesactiviteiten in de les LO.	3,49	1,02
gemiddeld TOTAAL Begrip van de innovatie	3,69	0,86
Gebruiksvriendelijkheid van de innovatie		
vraag 11: Het is voor mij duidelijk welke les- en leeractiviteiten ik kan gebruiken voor de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO.	3,77	0,81
vraag 16: Ik vind de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO geschikt voor mijn leerlingen.	3,92	0,85
gemiddeld TOTAAL Gebruiksvriendelijkheid van de innovatie	3,85	0,83
Uitkomstenverwachting leraar		
vraag 17: Werken aan de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren in mijn les bespaart me tijd tijdens het geven van instructies.	2,67	0,89
vraag 18: Werken aan de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren verbetert in belangrijke mate mijn relatie met mijn leerlingen.	3,65	0,85
vraag 20 (gespiegeld): Leerlingen zijn fysiek minder actief in de les LO als ik werk aan de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren.	3,21	1,07
vraag 21(gespiegeld): Werken aan de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren is tijdrovend.	2,93	0,99
gemiddeld TOTAAL Uitkomstenverwachting leraar	3,11	0,94
Uitkomstenverwachting leerling		
vraag 23:Ik verwacht dat door de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren mijn leerlingen beter leren samenwerken.	4,13	0,72
vraag 24: Ik verwacht dat door de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren mijn leerlingen een positief zelfbeeld ontwikkelen.	4,02	0,72
vraag 25: Ik verwacht dat door de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren mijn leerlingen het geven en krijgen van feedback verbeteren.	4,09	0,71
vraag 26: Ik verwacht dat door de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren fairplay en teamspirit bij mijn leerlingen wordt bijgebracht.	4,21	0,73
vraag 27: Ik verwacht dat door de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren correcte omgangsvormen bij mijn leerlingen worden bevorderd.	4,19	0,71
vraag 28: Ik verwacht dat door de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren mijn leerlingen leren leiding nemen en aanvaarden.	4,06	0,84

gemiddeld TOTAAL Uitkomstenverwachting leerling	4,12	0,74
Taakopvatting leraar		
vraag 30: Ik vind het tot mijn taak als leraar LO behoren om het zelfconcept en het sociaal functioneren te ontwikkelen bij mijn leerlingen.	4,20	0,77
vraag 35: In hoeverre verwachten uw vakcollega's en directie dat u werkt aan de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren bij uw leerlingen?	3,62	0,95
vraag 36: Hoeveel trekt u zich aan van de mening van collega's en directie bij de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren?	3,28	0,99
gemiddeld TOTAAL Taakopvatting leraar	3,70	0,91
Ondersteuning collega's		
vraag 33: Mijn vakcollega's en directie helpen mij waar nodig bij het werken aan de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren.	3,25	0,10
vraag 48: In mijn organisatie vindt regelmatig overleg plaats over het werken aan de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO.	2,79	1,10
gemiddeld TOTAAL Ondersteuning collega's	3,02	1,05
ondersteuning organisatie		
vraag 43: Mijn organisatie stelt mij voldoende tijd beschikbaar om te overleggen en/of nascholing te volgen over de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren.	3,73	0,93
werkelijk gebruik van de innovatie		
vraag 14: Ik werk in mijn lessen intentioneel en planmatig aan de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren.	3,26	0,92

Bivariate analyse

Interne consistentie van de constructen

Voor de bivariate analyse zijn de verschillende constructen getest op interne consistentie met Cronbach's alfa. Enkel voor de constructen 'uitkomstenverwachting voor de leraar' ($\alpha = ,625$) en 'taakopvatting leraar' ($\alpha = ,533$) zijn uitkomsten gevonden die lager zijn dan 0,70. Voor dit laatste construct werd door vraag 30 weg te laten een hogere interne consistentie gevonden van ($\alpha = ,620$) maar is dus nog steeds twijfelachtig. In de sociale wetenschappen wordt een waarde voor Cronbach's alfa van hoger dan 0,600 nog als aanvaardbaar geacht (Heus & Ganzendam, 2002). Voor de constructen begrip van de innovatie ($\alpha = ,721$), gebruiksvriendelijkheid van de innovatie ($\alpha = ,734$), uitkomstenverwachting van de leerling ($\alpha = ,849$) en ondersteuning collega's ($\alpha = ,709$) is de consistentie acceptabel tot goed.

Lineaire correlatie

Om na te gaan wat de invloed is van de verschillende constructen op het werkelijke gebruik van de innovatie is een lineaire correlatietest gedaan. De resultaten worden weergegeven in Tabel 2. In de linkerkolom zijn de constructen af te lezen. In de rechterkolom is de correlatiecoëfficiënt weergegeven in verhouding van het construct met het werkelijk gebruik van de innovatie. Daarnaast is ook de significantie af te lezen.

Tabel 2

Correlaties constructen met construct werkelijk gebruik van de innovatie.

Correlaties

Constructen	Werkelijk gebruik van de innovatie.	
Begrip van de innovatie	Pearson Correlatie	,503**
	Significantie	,000
Gebruiksvriendelijkheid van de innovatie	Pearson Correlatie	,373**
	Significantie	,000
Uitkomstenverwachting voor leraar	Pearson Correlatie	,254**
	Significantie	,009
Uitkomstenverwachting voor leerling	Pearson Correlatie	,430**
	Significantie	,000
Ondersteuning door collega's	Pearson Correlatie	,169
	Significantie	,083
Ondersteuning door organisatie	Pearson Correlatie	,030
	Significantie	,763
Taakopvatting leraar niet vr30	Pearson Correlatie	,052
	Significantie	,599

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Voor vier constructen werd een significante correlatie gevonden van ($p \leq .05$). De resultaten laten een significant gemiddeld positief verband zien tussen het begrip van de innovatie en het werkelijk gebruik ervan in de les LO, namelijk $r(105) = 0,503$, $p = 0,000$. Er is een significant positief zwak verband gevonden tussen de uitkomstenverwachting van de leraar en het werkelijk gebruik van

de innovatie, $r_s(105) = 0,197, p = 0,043$.

De uitkomsten laten een zwakke positieve correlatie zien tussen de uitkomstenverwachting voor de leerling en het werkelijke gebruik van de innovatie, namelijk $r(105) = 0,430, p = 0,000$ en de gebruiksvriendelijkheid van de innovatie en het werkelijke gebruik van de innovatie, namelijk $r(105) = 0,373, p = 0,000$. Er is nauwelijks een positieve correlatie tussen de uitkomstenverwachting van de leraar en het werkelijke gebruik van de innovatie, $r_s(105) = 0,197, p = 0,043$.

Multivariate regressie

Met een multivariabele regressie werden er meerdere voorspellers tegelijkertijd gerelateerd aan de uitkomstmaat. De regressieanalyse werd automatisch uitgevoerd in SPSS.

Een multivariate regressie met werkelijk gebruik van de innovatie als afhankelijke variabele en de constructen 'begrip van de innovatie', 'uitkomstenverwachting voor de leerling', 'gebruiksvriendelijkheid van de innovatie' en 'uitkomstenverwachting voor de leraar' als verklarende variabelen is significant, namelijk $F(2,103) = 22,199, p < .000$.

Van de variantie in 'werkelijk gebruik van de innovatie' kon 28,8% worden verklaard met de voorspellende constructen. De regressiecoëfficiënt van 'begrip van de innovatie' was 0.528 en significant, namelijk $t(103) = 4,147; p < .000$. Per toename van 1 punt op de 5-punts Likertschaal voor het construct 'begrip van de innovatie' kan een stijging van 0,528 voor 'werkelijk gebruik van de innovatie' worden gezien.

Per toename van 1 punt op de 5-punts Likertschaal voor het construct 'uitkomstenverwachting voor de leerling' kan een stijging van 0,409 voor 'werkelijk gebruik van de innovatie' worden gezien, namelijk $t(103) = 2,655; p < 0,009$. Voor de andere constructen bestond geen significante voorspellende waarde.

In Tabel 3 zijn de resultaten weergegeven van de regressie analyse. De tabel geeft details over de modelparameters (de bètawaarden) en de significantie van deze waarden. In de eerste kolom zijn de variabele weergegeven. In de tweede kolom staat de waarde voor de verandering in de uitkomst (werkelijk gebruik van de innovatie) geassocieerd met een eenheidsverandering in de voorspeller (construct) ook regressiecoëfficiënt genaamd. In kolom 3 vind je de standaardvariatie voor de regressiecoëfficiënt van betreffende variabele. Kolom 4 geeft de waarde van de gestandaardiseerde regressiecoëfficiënt weer. In kolom vijf tenslotte wordt de significantie per variabele weergegeven.

Tabel 3*Uitkomsten multivariate regressie Model 2.*

MODEL 2	VARIABELE	B	SEB	β	ρ
	(Constant)	-0,387	0,591		0,514
	Begrip van de innovatie	0,528	0,127	0,387	0,000
	Uitkomstenverwachting voor de leerling	0,409	0,154	0,248	0,009
	Gebruiksvriendelijkheid van de innovatie	-0,066			0,592
	Uitkomstenverwachting voor de leraar	0,013			0,886
	Ondersteuning door collega's	0,042			0,622
	Ondersteuning door organisatie	-0,090			0,290
UITKOMSTVARIABELE WERKELIJK GEBRUIK VAN DE INNOVATIE Adjusted R ² = 0,288					

3.2 Kwalitatieve analyse uit de focusgroepinterviews

De focusgroep is erop gericht om een verklaring te krijgen bij de resultaten uit de vragenlijst. Zo geven leraren LO aan dat ze wel een goed begrip hebben van de innovatie maar tegelijk aangegeven dat ze nood hebben aan meer kennis en vaardigheden onder de vorm van concrete lesactiviteiten, leerlijnen en werkvormen. Anderzijds scoort de uitkomstenverwachting naar de leerlingen zeer hoog maar desondanks vindt de innovatie moeilijk ingang in de les LO. Tenslotte geven de respondenten aan dat er weinig overleg is in de vakgroep omtrent de innovatie. In hetgeen volgt willen hier nader op ingaan.

Tabel 4 geeft een overzicht van de resultaten bekomen uit de focusgroepinterviews. In kolom 1 staan de verschillende domeinen naar Fleuren aangegeven die een invloed hebben op de implementatie. In kolom 2 wordt aangegeven over welke constructen het gaat. In kolommen 3 en 4 tenslotte zijn de factoren beschreven die respectievelijk een stimulerende dan wel belemmerende invloed hebben op de implementatie.

Tabel 4*Overzicht uitkomsten kwalitatieve analyse.*

DOMEIN	CONSTRUCT	Stimulerende factoren	Belemmerende factoren
Innovatie	Begrip van de innovatie	- Helderheid van de gehanteerde begrippen. - Uitgewerkte leerlijnen ondersteund met voorbeelden en didactische werkvormen.	- Begrippen van de innovatie blijven vaag en voor interpretatie vatbaar. - Onduidelijkheid over wat met de innovatie bereikt moet worden.

Gebruiksvriendelijkheid		- De innovatie leent zich goed voor het vakgebied LO. - De innovatie laat ruimte voor persoonlijke inbreng.	- Innovatie is niet direct toepasbaar in de lessen LO. - Gebrek aan concrete werkvormen en lesactiviteiten om de innovatie in de praktijk te brengen. - Gebrek aan duidelijke verticale leerlijnen. - Praktisch-organisatorische belemmeringen zoals tijdsgebrek, gebrek aan infrastructuur en gebrek aan materiaal.
Gebruiker	Uitkomstenverwachting leraar	- Werkt relatieversterkend naar de leerlingen.	- Tijdrovend om uit te werken. - Administratieve belasting. - Vergt een andere, meer leerlinggerichte lesgeefstijl. - Moeilijk te evalueren.
	Uitkomstenverwachting leerling	- Bevordert de sociale competenties bij de leerlingen. - Heeft een gunstig effect op zelfbeeld van de leerling. - Bevordert het algemeen welbevinden.	- Gaat ten koste van activatie van de leerling tijdens de les LO. - Resultaten niet onmiddellijk zichtbaar. - Gebrek aan lestijd om alle doelstellingen te bereiken.
	Taakopvatting leraar	- Leraren LO vinden dat het tot hun taak behoort vanuit een sociale bewogenheid eigen aan het beroep van leraar.	- Opgelegde taak gestuurd vanuit de overheid. - Gebrek aan kennis omwille van hiaat in de opleiding en nascholingsaanbod.
Organisatie	Ondersteuning collega's	- Betrokkenheid van alle collega's. - Goede teamsfeer. - Uitwisseling van ervaringen zowel formeel als informeel.	- Weinig overleg en betrokkenheid.
	Samenwerking	- Teamoverleg. - Gestructureerde aanpak.	- Gebrek aan methode om de innovatie

- Duidelijke coördinatie door de vakgroepverantwoordelijke.	systematisch te implementeren. - Geen bereidheid om inhoudelijk te werken.
---	---

De respondenten geven aan dat de begrippen zelfconcept en sociaal functioneren wel woordelijk worden begrepen hetgeen de hoge score op vraag 10 uit de vragenlijst verklaart. Zij vinden dat de begrippen vaag en ruim zijn omschreven en veel ruimte laten voor interpretatie. “Hoe moeilijk dat dat geformuleerd staat en hoe vaag ook. Dat is van doe maar” (Focusgroep 1, P1). De innovatie mist een concrete uitwerking in leerlijnen en werkvormen om ze in de praktijk te implementeren. “Ik denk dat er zeker nood aan is om er (leerlijnen en werkvormen) zo een aantal te krijgen” (Focusgroep 1, P2).

Over het algemeen ontbreekt het aan kennis en vaardigheden om de innovatie in de praktijk te brengen. Dit werkt belemmerd bij de implementatie van de innovatie omdat daardoor leerkrachten uit hun comfortzone moeten treden op zowel inhoudelijk vlak als op het vlak van hun lesgeefstijl. “Als leraar LO dien je je veel kwetsbaarder op te stellen naar je leerlingen. Je dient meer in interactie te gaan met hen en daardoor meer discussie gaat krijgen.” (Focusgroep 1, P5) Als voornaamste redenen voor het gebrek aan kennis en vaardigheden met betrekking tot de innovatie noemen respondenten het gebrek aan aandacht voor dit thema gedurende de opleiding, alsook het gebrek aan ondersteuning door externen op de werkvloer. Respondenten suggereren concrete uitgewerkte leerlijnen en werkvormen met voorbeelden als oplossing. “Als dat deftig en volledig uitgewerkt is met voorbeelden, dan denk ik dat we dat als gemotiveerde leerkracht dat wel gaan kunnen.” (Focusgroep 2, P3).

De angst dat werken met de innovatie ten koste gaat van de fysieke activiteit in de les LO speelt een dominante rol. “Velen van ons blijven bezorgd zijn over de lestijd, of althans het gevoel, dat we daarmee verliezen” (Focusgroep 2: P2). De deelnemers aan de focusgroepen vinden de innovatie zeker relevant voor de leerlingen en dit is in overeenstemming met de hoge scores uit de vragenlijst, maar omwille van het beperkt aantal uren LO geeft men de voorkeur aan actief bezig zijn waardoor de ontwikkeling van het zelfconcept en de sociale competenties naar de achtergrond verschuift. “Daar is de essentie van de les: zien dat ze bezig zijn en bezig blijven.” (Focusgroep2, P4). Werkvormen die tegelijk de ontwikkeling van het sociaal functioneren bevorderen en daarbij de fysieke intensiteit in de les vrijwaren zijn een stimulans om ermee aan de slag te gaan in de les LO.

De leraar LO vindt de ontwikkeling van het sociaal functioneren tot zijn taak behoren en vindt het vak LO daarvoor geschikt. Vanuit hun sociale bewogenheid zijn de leraren intrinsiek gemotiveerd en werken ze intuïtief aan de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren. Echter, werken aan de ontwikkeling verplichten door deze expliciet op te nemen als leerplandoel zet vakgroepen aan het thema op hun agenda te plaatsen en bespreekbaar te stellen.

Een goede coördinatie in de vakgroep werkt bevorderend bij de implementatie van de innovatie. Toch komt zulke coördinatie weinig voor, omdat de meeste aandacht tijdens overleggen gaat naar praktisch-organisatorische afspraken, waardoor het inhoudelijke aspect nauwelijks aan bod komt. De respondenten wijzen een methodiek aan die de vakgroep helpt bij de stapsgewijze implementatie van het werken aan de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren als een stimulerende factor.

4. DISCUSSIE

Het doel van dit onderzoek is te begrijpen welke factoren bijdragen aan een succesvolle implementatie van interventies voor de ontwikkeling van sociale competenties in de les LO en welke factoren dit proces belemmeren. In Vlaanderen is hier eerder nog geen onderzoek naar verricht. Door een explanatory sequential mixed-methods design te gebruiken, kan een antwoord op de onderzoeksvraag geboden worden, waardoor een bijdrage geleverd kan worden aan de ontwikkeling van succesvolle implementatiestrategieën op het gebied van interventies rondom zelfconcept en sociale competenties in het bewegingsonderwijs. De resultaten van het onderzoek zijn te herleiden naar de 3 hoofddomeinen begrip van de innovatie, de gebruiker en de organisatie. In hetgeen volgt wordt ingegaan op deze domeinen.

Op het hoofddomein begrip van de innovatie, spelen compleetheid en complexiteit een voorname rol. Verrassend hierbij is dat de meerderheid van de respondenten in de vragenlijst aangeeft dat het voor hen duidelijk is wat met de innovatie wordt bedoeld en welke les- en leeractiviteiten hiervoor ingezet kunnen worden, terwijl slechts de helft aangeeft over voldoende kennis en informatie te beschikken om de innovatie in de praktijk te brengen. Het ontbreekt aan informatie om de innovatie te implementeren zo blijkt uit de nood aan concrete werkvormen en leerlijnen. De begrippen zelfconcept en sociaal functioneren zijn erg abstract en geven weinig richting aan hoe deze naar de praktijk vertaald kunnen worden. Op basis van de resultaten vermoeden we dat docenten globaal wel weten wat het allemaal inhoudt, maar zodra puntje bij paaltje komt kan de docent er niet heel veel mee. Op basis van de taxonomie van Bloom (Anderson, 2013) zou je kunnen stellen dat leraren LO op het gebied van kennis over het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren wel begrijpen en kunnen uitleggen wat dit inhoudt, maar moeilijkheden ondervinden om deze kennis te kunnen toepassen.

Er blijkt dus een spanningsveld te bestaan tussen wat leraren aangeven over hun kennis van de innovatie en het kunnen in de praktijk brengen ervan. Het Dunning-Kruger-effect, dat stelt dat personen hun onbekwaamheid niet kunnen herkennen als de nodige kennis ontbreekt waardoor ze zichzelf overschatten, zou hiervoor een verklaring kunnen zijn. Dunning, Johnson, Ehrlinger en Kruger (2003) wezen erop dat de meeste overschatting van de vaardigheid van een incompetente persoon het gevolg was van het niet kennen van de algemene normen voor het effectief uitvoeren van de vaardigheid zelf. Leraren LO worstelen vooral met hoe ze de innovatie intentioneel kunnen toepassen in hun les. Als voornaamste redenen hiervoor noemen leraren LO het gebrek aan aandacht voor dit thema gedurende de opleiding en nascholingen, alsook het gebrek aan ondersteuning en feedback in de praktijksetting. Het bevorderen van de kennis en competenties bij leraren LO om de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO te integreren is daarvoor aangewezen. Uitgewerkte leerlijnen en praktijkvoorbeelden waarmee leraren LO aan de slag kunnen zijn noden die naar voor kwamen uit dit onderzoek.

Op het hoofddomein van de gebruiker blijken taakopvatting en uitkomstenverwachting naar de leerling belangrijke factoren. Zo toonde dit onderzoek aan dat de uitkomstenverwachting voor de leerlingen een bevorderende factor is voor de implementatie van de innovatie. Indien leraren LO overtuigd zijn van de voordelen van de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren voor de leerling zullen ze gemotiveerder zijn om dit te implementeren. Toch kiezen leraren LO, omwille van beperkte lestijd, in de eerste plaats voor het werken aan een fitte en gezonde levensstijl. Dit uit vrees dat de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren ten koste gaat van de fysieke intensiteit van de les LO zo blijkt uit de focusgroepen. Leraren LO vinden dat leerlingen steeds actief moeten bezig zijn in de les LO. Deze subjectieve norm kan een obstakel vormen om de implementatie door te voeren. Volgens de Theory of Plannend Behavior (Ajzen, 1991) heeft de subjectieve norm een invloed op iemands intenties en de motivatie om een gedrag te vertonen. Onwetendheid over kennis van instructiemodellen en lesactiviteiten die geïntegreerd de sociale

competenties en een fitte en gezonde levensstijl bevorderen zal dit gevoel mogelijks nog versterken ook al omdat leraren LO daarvoor uit hun comfortzone moeten treden. Toekomstige uitdaging is leraren LO het belang van het werken aan de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren voor de leerlingen te laten inzien en dat daarbij beide doelstellingen evenwaardig aangeboden kunnen worden.

Een derde belangrijke vaststelling is dat er weinig overleg plaatsvindt in de vakgroepwerking over de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren. Hoewel, volgens de respondenten, alle leraren LO beschikken over een vakgroep met een vakcoördinator en ze voldoende tijd ter beschikking hebben vanuit de organisatie, vindt slechts in een minderheid van de vakgroepen regelmatig overleg plaats over de innovatie. Praktisch-organisatorische afspraken beheersen namelijk de vergaderagenda. Uit de focusgroepinterviews blijkt dat een goede samenwerking in de vakgroep een motor kan zijn van de implementatie, omdat samenwerking een proces op gang brengt om inhoudelijk te reflecteren, ervaringen uit te wisselen en feedback te krijgen. Schussler et al. (2007) gaven aan dat collegialiteit het innovatieve gedrag van leraren positief beïnvloedde. Collega's lijken de grootste invloed te hebben op het innovatief gedrag van hun medecollega's (Thurlings et al., 2015). De sociale/verbale overtuiging alsook emotionele prikkels zijn bronnen voor de ontwikkeling van zelfeffectiviteit (Bandura, 1997). Sociale en verbale overtuiging verwijst naar de interactie van een leerkracht met collega's over het eigen ervaringen en de peptalk met collega's tijdens informele momenten (Tschannen-Moran & Woolfolk Hoy, 2007). De koppeling van emotionele prikkels, zoals blijdschap of angst, aan een bepaalde praktijkervaring versterken of verminderen de zelfeffectiviteit van leerkrachten respectievelijk (Tschannen-Moran & Woolfolk Hoy, 2001). Om te kunnen innoveren hebben leraren ondersteuning, begeleiding en feedback van anderen nodig door informeel en formeel ervaringen te delen en te overleggen. Methodieken die deze samenwerking bevorderen zouden daarmee ook bevorderend kunnen werken op de implementatie van de sociale competenties in de les LO.

Echter daar waar wel formeel en informeel overleg plaatsvindt over de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren komt men vaak niet tot concrete resultaten. Een goede samenwerking alleen lijkt dus niet voldoende voor een effectieve implementatie. Dit werd duidelijk uit de focusgroepen waaruit bleek dat er nood is aan een duidelijke methodiek om stapsgewijs de innovatie ingang te laten vinden. Deze bevindingen komen overeen met de resultaten die zijn gerapporteerd door de studie van Kontoghiorghes et al. (2005), die de relatie tussen organisatieklimaat en innovatie in profitorganisaties onderzocht. Zo blijkt het vermogen van de leraar om de innovatie georganiseerd te krijgen in zijn context een bevorderende factor voor de implementatie te zijn. Een duidelijke structuur waarbij er een timing, taakverdeling en procedures worden vastgelegd zijn hierbij ondersteunend. Dit pleit voor het uitwerken van een implementatieplan voor de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO zodat de leraar LO en bij uitbreiding de vakgroep LO, een houvast heeft om stapsgewijs de implementatie door te voeren rekening houdend met de eigen schoolcontext.

Deze factoren, namelijk zelfeffectiviteit van de leraar LO, uitkomstenverwachting naar de leerling en samenwerking in de vakgroep LO spelen een voorname rol bij de implementatie van de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren. Deze resultaten zijn in lijn met eerdere bevindingen bij de implementatie van fysieke interventies op school (Durlak & DuPre, 2008; Naylor, 2015). Echter een wezenlijk verschil is dat in dit onderzoek gekeken is naar de implementatie van sociale interventies i.p.v. fysieke interventies. Bovendien is er gebruik gemaakt van een mixed-method waardoor er een meer diepgaande verklaring kon gevonden worden voor de resultaten, bekomen uit de vragenlijst. Zo kon in beide onderzoeken vastgesteld worden dat zelfeffectiviteit een belangrijke facilitator is voor de implementatie maar in dit onderzoek werd bovendien vastgesteld dat leraren LO zichzelf hierbij overschatten omwille van gebrek aan kennis over de innovatie.

Een beperking in het onderzoek is dat de vragenlijsten online werden afgenomen en op vrijwillige basis. Mogelijks is de steekproef daardoor niet representatief en hebben we enkel respondenten gerekruteerd die een bepaalde voeling hadden met het thema. Daardoor geven de resultaten uit de vragenlijst allicht een positiever beeld dan de werkelijkheid omwille van de sociale wenselijkheid van de antwoorden (Fisher & Katz, 2000). Dit is deels ondervangen door het borgen van de anonimiteit bij de afname van de vragenlijst (Fisher & Katz, 2000) en verduidelijking in de focusgroepen. Een andere beperking van dit onderzoek betreft het aantal focusgroepen dat omwille van een lage respons op de oproep voor deelname aan een focusgroep, is beperkt tot twee focusgroepen. Mogelijks had een groter aantal focusgroepen nog meer details weergegeven. Echter, na twee focusgroepen ontstonden er tekenen van theoretische saturatie, omdat nieuwe informatie vooral op detail niveau was en niet op grote thema's.

Dit onderzoek heeft geen gebruik gemaakt van lesobservaties om na te gaan in hoeverre leraren LO de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren intentioneel toepassen in de les. Onderzoek op dit vlak zou verdere inzichten kunnen verschaffen over het spanningsveld tussen gepercipieerde kennis en begrip van de innovatie en de waargenomen kennis van de leraar LO in de lespraktijk. Andere aanbeveling voor verder onderzoek is om na te gaan hoe de verschillende factoren interfereren met elkaar. Grootschaliger onderzoek zou hierbij toelaten een SEM analyse uit te voeren teneinde de richting aan te geven hoe de verschillende domeinen elkaar beïnvloeden.

De resultaten kunnen een belangrijke bijdrage leveren in de ontwikkeling van een plan voor de implementatie van de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO. Zo zullen de begrippen zelfconcept en sociale competenties concreter omschreven en duidelijker afgebakend moeten worden teneinde leraren LO meer richting te geven en houvast te bieden. Dit kan door de opstelling van concrete leerlijnen die toepasbaar zijn in verschillende bewegingsgebieden en over de studiejaren heen. Concrete lesmaterialen waarbij de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren gepaard gaat met de bevordering van een gezonde en fitte levensstijl werken daarbij stimulerend. Deze lesmaterialen dienen flexibel aanpasbaar te zijn in de organisatorische context van de school waardoor de leraar LO er makkelijk mee aan de slag kan gaan in de eigen setting en succeservaring kan opdoen.

In opleidingsinstituten alsook in het nascholingsaanbod zal naast de sporttechnische opleiding meer aandacht moeten gaan naar het leerkrachten vertrouwd maken met de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO met als doel de zelfeffectiviteit te verhogen. Dit kan enkel als de leraren LO er mee aan de slag leren gaan en succeservaringen opdoen. Verder kan onderzocht worden hoe de vakgroepen LO ondersteund kunnen worden en de onderlinge samenwerking kan versterkt worden.

Op basis van de uitkomsten van dit onderzoek kan een vervolgonderzoek opgezet worden om meer inzicht te verkrijgen in de zelfeffectiviteit van de leraar LO met betrekking tot de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO. Een belangrijke vraag daarbij is hoe de zelfeffectiviteit van de leraar LO ten aanzien van de ontwikkeling van het zelfconcept en de sociale competenties kan worden verhoogd. Dit zou een belangrijke bijdrage kunnen leveren in de intenties en de motivatie bij de leraar LO om er daadwerkelijk met de innovatie aan de slag te gaan.

Conclusie is dat dit verkennend onderzoek enkele belangrijke factoren heeft aangeduid die een invloed hebben op de implementatie van de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO. Een beter begrip van de innovatie gepaard gaande met het aanbrengen van concrete instructiemodellen en lesactiviteiten om de innovatie in praktijk te brengen kan de zelfeffectiviteit bij de leraar LO verhogen. Dit zou de intentie bij de leraar LO om de innovatie te verhogen kunnen bevorderen. Daarbij is het delen van kennis en ervaringen met collega's een belangrijke factor.

5. DISSEMINATIEPLAN

Met de resultaten van het onderzoek kan worden nagegaan wat leerkrachten LO helpt bij het werken aan de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren. Zij zijn de eerste belanghebbenden, omdat het hen kan ondersteunen bij de succesvolle invoering van leer- en lesactiviteiten in de les LO die werken aan de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren.

De factoren die een bepalende rol spelen bij de implementatie kunnen meegenomen worden in het uitwerken van een implementatiestrategie. Om de resultaten bekend te maken naar andere onderzoekers zullen deze gepubliceerd worden in vaktijdschriften. De leraren LO worden geïnformeerd via de pedagogische begeleidingsdienst zodat de bevingen kunnen meegenomen worden door vakgroepen die concreet aan de slag willen gaan met de implementatie.

De ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren heeft een belangrijke plaats in deze vernieuwde leerplannen LO en moet leraren LO ertoe aanzetten hier concreet mee aan de slag te gaan. Een eerste kennismaking met het nieuwe leerplan LO en de leerplandoelen met betrekking tot de sociaal-relatieve ontwikkeling zullen toegelicht worden in de jaarlijkse bijeenkomsten van de vakgroeptoefenden LO. Hier zal een oproep gedaan worden om een implementatieplan uit te werken om te komen waarmee ook andere vakgroepen LO mee aan de slag kunnen gaan.

Een uitgewerkte lessenreeks gymnastiek met aandacht voor de ontwikkeling van het zelfbeeld en de sociale competenties zal aangeboden worden in het nascholingsaanbod voor leraren LO. Via dit nascholingsaanbod wordt een voorbeeld van implementatie bekendgemaakt met een oproep om een forum op te richten onder leraren LO om zo praktijkervaringen te delen en netwerking te bevorderen. Onder impuls van de kerngroep LO zal een geschikt medium gekozen worden, zoals Facebook, een website of Sharepoint, om informatie uit te wisselen in de al bestaande en bekende structuren hiervoor. Op dit forum kan onder andere besproken worden hoe de implementatiestrategie is toegepast in een bepaalde school en kunnen gehanteerde werkvormen, evaluatiemethoden en uitgewerkte lesvoorbeelden worden gedeeld. Deze discussie zullen allemaal draaien om het centrale thema: de ontwikkeling van de sociale competentie in de les LO. Daarnaast zal op het forum een mogelijkheid zijn om vragen te stellen, waarop anderen kunnen reageren.

Directies zullen via de nieuwsbrief voor directies van pedagogische begeleidingsdiensten geïnformeerd worden over de determinanten met betrekking tot de organisatie. Dit om hen toe te laten de vakgroep of leraar LO gericht te faciliteren bij de implementatie van sociale competenties. Verder zullen de resultaten van het onderzoek en de implementatiestrategie bekendgemaakt worden aan buitenschoolse sportorganisaties, zoals MOEV, lokale sportdiensten en opleidingsinstituten. Dit kan hen helpen bij de effectieve implementatie van (beweeg-)interventies in de schoolsetting en de les LO. Zij zullen eveneens gevraagd worden om hun ervaringen met de implementatiestrategie te delen via het opgerichte forum om deze verder te verspreiden. Dit heeft als doel om de implementatiestrategie verder te verfijnen en te modificeren naar de context waarin hij gebruikt wordt, maar ook om het gebruik ervan te stimuleren.

Wat betreft het wetenschappelijke luik worden de resultaten van het onderzoek gepubliceerd, met als doel onderzoekers aan te zetten tot vervolgonderzoek naar effectieve implementatiestrategieën voor de ontwikkeling van de sociale competenties in het onderwijs en de les LO in het bijzonder. De resultaten van het onderzoek zullen bezorgd worden aan de hoofddocenten van de Vlaamse opleidingsinstituten om gericht te kunnen inspelen op de noden voor een effectieve implementatie van de ontwikkeling van het zelfconcept en de sociale competenties.

REFERENTIES:

- Aber, J. L., Brown, J. L., & Jones, S. M. (2003). Developmental trajectories toward violence in middle childhood: Course, demographic differences, and response to school-based intervention. *Developmental Psychology*, 39(2), 324–348. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.39.2.324>
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50, 179-211.
- Anderson, L. (2013). *[A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing: A Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives, Abridged Edition] [By: Lorin Anderson] [November, 2013]* (1ste ed., Vol. 2013). Amsterdam, Nederland: Pearson Benelux.
- Armour, K. (2012a). Analysing qualitative data. In D. Macdonald, P. Hastie, & O. Glotova (Reds.), *Physical education and youth sport*. (1ste editie, pp. 309–320). Abingdon, Verenigd Koninkrijk: Routledge.
- Bandura, A. (1997). Self-efficacy: the exercise of control. New York: W.H. Freeman.
- Bailey, R., Armour, K., Kirk, D., Jess, M., Pickup, I., Sandford, R., & BERA Physical Education and Sport P. (2009). The educational benefits claimed for physical education and school sport: an academic review. *Research Papers in Education*, 24(1), 1–27. <https://doi.org/10.1080/02671520701809817>
- Behets, D. (2001). Value Orientations of Physical Education Preservice and Inservice Teachers. *Journal of Teaching in Physical Education*, 20(2), 144–154. <https://doi.org/10.1123/jtpe.20.2.144>
- Behets, D. (2010). Lesgeefstrategieën en persoonsdoelen in de les LO. In P. Wyckmans & D. Behets (red.), *LO is bewegen en zoveel meer*, Acco: Leuven.

Bloor, M. (1997). Techniques of Validation in Qualitative Research: a Critical Commentary.

Context and Method in Qualitative Research, 38–50.

<https://doi.org/10.4135/9781849208758.n3>

Borghouts, L. B., Slingerland, M., & Haerens, L. (2016). Assessment quality and practices in

secondary PE in the Netherlands. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 22(5), 473–489.

<https://doi.org/10.1080/17408989.2016.1241226>

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in*

Psychology, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>

Camero, M., Hobbs, C., Stringer, M., Branscum, P., & Taylor, E. L. (2012). A review of physical activity interventions on determinants of mental health in children and adolescents.

International Journal of Mental Health Promotion, 14(4), 196–206.

<https://doi.org/10.1080/14623730.2012.752901>

Cameron, R. (2009). A sequential mixed model research design: Design, analytical and display issues.

International Journal of Multiple Research Approaches, 3(2), 140–152.

<https://doi.org/10.5172/mra.3.2.140>

Dijkstra, A. B. (2012). Sociale opbrengsten van onderwijs. *Rede. Amsterdam: Vossiuspers UvA*.

Durlak, J. A., & DuPre, E. P. (2008). Implementation Matters: A Review of Research on the Influence of Implementation on Program Outcomes and the Factors Affecting Implementation.

American Journal of Community Psychology, 41(3–4), 327–350.

<https://doi.org/10.1007/s10464-008-9165-0>

Fisher, R. J., & Katz, J. E. (2000). Social-desirability bias and the validity of self-reported values. *Psychology & marketing*, 17(2), 105–120.

- Fleuren, M. (2004). Determinants of innovation within health care organizations: Literature review and Delphi study. *International Journal for Quality in Health Care*, 16(2), 107–123.
<https://doi.org/10.1093/intqhc/mzh030>
- Fleuren, M. A. H., Paulussen, T. G. W. M., Van Dommelen, P., & Van Buuren, S. (2014). Towards a measurement instrument for determinants of innovations. *International Journal for Quality in Health Care*, 26(5), 501–510. <https://doi.org/10.1093/intqhc/mzu060>
- Heus, D. P., & Gazendam, D. V. L. R. B. (2002). *TOEGEPASTE DATA-ANALYSE DR 2* (2de ed.). Amsterdam, Nederland: Reed Business Education.
- Jones, S. M., & Bouffard, S. M. (2012). Social and Emotional Learning in Schools: From Programs to Strategies and commentaries. *Social Policy Report*, 26(4), 1–33.
<https://doi.org/10.1002/j.2379-3988.2012.tb00073.x>
- Karasimopoulou, S., Derri, V., & Zervoudaki, E. (2012). Children's perceptions about their health-related quality of life: effects of a health education-social skills program. *Health Education Research*, 27(5), 780–793. <https://doi.org/10.1093/her/cys089>
- Kokkonen, J., Gråstén, A., Quay, J., & Kokkonen, M. (2020). Contribution of Motivational Climates and Social Competence in Physical Education on Overall Physical Activity: A Self-Determination Theory Approach with a Creative Physical Education Twist. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(16), 5885.
<https://doi.org/10.3390/ijerph17165885>
- Kontoghiorghes, C., Awbre, S. M., & Feurig, P. L. (2005). Examining the relationship between learning organization characteristics and change adaptation, innovation, and

- organizational performance. *Human Resource Development Quarterly*, 16(2), 185–212. <https://doi.org/10.1002/hrdq.1133>
- Kriemler, S., Meyer, U., Martin, E., van Sluijs, E. M. F., Andersen, L. B., & Martin, B. W. (2011). Effect of school-based interventions on physical activity and fitness in children and adolescents: a review of reviews and systematic update. *British Journal of Sports Medicine*, 45(11), 923–930. <https://doi.org/10.1136/bjsports-2011-090186>
- Luecken, L. J., Roubinov, D. S., & Tanaka, R. (2013). Childhood family environment, social competence, and health across the lifespan. *Journal of Social and Personal Relationships*, 30(2), 171–178. <https://doi.org/10.1177/0265407512454272>
- Naylor, P.-J., Nettlefold, L., Race, D., Hoy, C., Ashe, M. C., Higgins, J., & McKay, H. A. (2015). Implementation of school based physical activity interventions: Asystematic review. *Preventive Medicine*, 72 (2015) 95–115.
- Oenen, S. (2005). *De School En Het Echte Leven* (3de editie, Vol. 2). Amsterdam, Nederland: SWP.
- Opstoel, K., Chapelle, L., Prins, F. J., De Meester, A., Haerens, L., van Tartwijk, J., & De Martelaer, K. (2019). Personal and social development in physical education and sports: A review study. *European Physical Education Review*, 26(4), 797–813. <https://doi.org/10.1177/1356336x19882054>
- Reyes, M. R., Brackett, M. A., Rivers, S. E., White, M., & Salovey, P. (2012). Classroom emotional climate, student engagement, and academic achievement. *Journal of Educational Psychology*, 104(3), 700–712. <https://doi.org/10.1037/a0027268>
- Rogers, E. M. (2003). *Diffusion of Innovations, 5th Edition* (5de editie). Amsterdam University Press.

- Rogers E.M. (1995) Diffusion of Innovations: Modifications of a Model for Telecommunications. In: Stoetzer MW., Mahler A. (eds) Die Diffusion von Innovationen in der Telekommunikation. Schriftenreihe des Wissenschaftlichen Instituts für Kommunikationsdienste, vol 17. Springer, Berlin, Heidelberg. https://doi.org/10.1007/978-3-642-79868-9_2
- Rose-Krasnor, L. (1997). The Nature of Social Competence: A Theoretical Review. *Social Development*, 6(1), 111–135. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.1997.tb00097.x>
- Ruiter, E. L. M., Molleman, G. R. M., & Fransen, G. A. J. (2017). Ontwikkeling van twee opvoedinterventies ter bevordering van gezond gewicht bij kinderen. *Tijdschrift voor gezondheidswetenschappen*, 95(7–8), 317–325. <https://doi.org/10.1007/s12508-017-0090-1>
- Scheerder J., Vos S. (2013) Belgium: Flanders. In: Hallmann K., Petry K. (eds) Comparative Sport Development. Sports Economics, Management and Policy, vol 8. Springer, New York, NY. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-8905-4_2
- Smolders, M., Laurant, M., van Wamel, A., Grol, R., & Wensing, M. (2008). What determines the management of anxiety disorders and its improvement? *Journal of Evaluation in Clinical Practice*, 14(2), 259–265. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2753.2007.00845.x>
- Schüller, I., & Demetriou, Y. (2018). Physical activity interventions promoting social competence at school: A systematic review. *Educational Research Review*, 25, 39–55. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2018.09.001>
- Schussler, D. L., Poole, I. R., Whitlock, T. W., & Evertson, C. M. (2007). Layers and links: Learning to juggle ‘one more thing’ in the classroom. *Teaching and Teacher Education*, 23(5), 572–585. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2007.01.016>
- Slot-Heijs, J., Lucassen, J. M. H., & Mulier Instituut. (2018). *Lichamelijke opvoeding en sport in het voortgezet onderwijs* (1ste editie). Utrecht, Nederland: Mulier Instituut.

- Tobin, G. A., & Begley, C. M. (2004). Methodological rigour within a qualitative framework. *Journal of Advanced Nursing*, 48(4), 388–396. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2004.03207.x>
- Thurlings, M., Evers, A. T., & Vermeulen, M. (2015). Toward a Model of Explaining Teachers' Innovative Behavior. *Review of Educational Research*, 85(3), 430–471. <https://doi.org/10.3102/0034654314557949>
- Tschannen-Moran, M., & Woolfolk Hoy, A. (2001). Teacher efficacy: capturing an elusive construct. *Teaching and teacher education*, 17, 783-805. doi: 10.1016/S0742-051X(01)00036-1
- Tschannen-Moran, M., & Woolfolk Hoy, A. (2007). The differential antecedents of selfefficacy beliefs of novice and experienced teachers. *Teaching and teacher education*, 23, 944-956.
- UNESCO. (2014). *Global Citizenship Education Preparing learners for the challenges of the twenty-first century* (ISBN 978-92-3-100019-5). United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Geraadpleegd van <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000227729>
- van der Kleij, R. M. J. J., Crone, M. R., Reis, R., & Paulussen, T. G. W. M. (2017). Welke factoren bepalen de implementatie van een lokale integrale aanpak van overgewicht bij kinderen? *Tijdschrift voor gezondheidswetenschappen*, 95(7–8), 296–306. <https://doi.org/10.1007/s12508-017-0095-9>
- Vergauwen, L. (2005). Doelgericht leren van sociale en motorische competenties in de les LO. In M. Vanden Eynden en D. Behets (red), *Sociaal vaardig in de lichamelijke opvoeding* (pp.27-46). Leuven: Acco.
- Van Tuyckom, C., Vos, S., & Scheerder, J. (2011). *Methoden van sociaalwetenschappelijk sportonderzoek: Meten en Weten Over Zweten*. Gent: Academia Press.

Youth and Sport Section, UNESCO, Hardman, K., & Marshall, J. (2014). *World-wide survey of school physical education: final report*. UNESCO. Geraadpleegd van <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000229335>

Zuffianò, A., Eisenberg, N., Alessandri, G., Luengo Kanacri, B. P., Pastorelli, C., Milioni, M., & Caprara, G. V. (2014). The Relation of Pro-Sociality to Self-Esteem: The Mediation Role of Quality of Friendships. *Journal of Personality*, 84(1), 59–70.
<https://doi.org/10.1111/jopy.12137>

BIJLAGE 1: Leerplandoelen met betrekking tot het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren.

GO! Onderwijs (Gemeenschapsonderwijs)

5.2. Domein 1: Zelfconcept en sociaal functioneren

Code	ET	Leerplandoelstellingen/leerinhouden	Graad		
			1	2	3
1.1 Competentie: Welbevinden en sociale vaardigheden opbouwen in diverse contexten					
1.1.1 Bewegingsvreugde ervaren					
1	2 LO 26*	ervaart bewegingsvreugde in verschillende bewegingssituaties.	x	X	+
1.1.2 Flexibel en op sociaal aanvaardbare manier rollen opnemen in bewegingssituaties					
ET BaO	De leerling	(*) toont spontaneïteit, expressiviteit en echtheid op een sociaal aanvaarde wijze.			
2	(*)	wijst medeleerlingen op hun verantwoordelijkheid omtrent elkaars veiligheid.	+	+	+
3	1LO:31	neemt onder begeleiding en in een kleine groep duidelijk afgebakende en eenvoudige (delen van) rollen op.	X	+	+
4	2LO:24	is in staat om op een sociaal aanvaarde wijze verschillende rollen te vervullen in welbepaalde bewegingssituaties.		X	+
5	3LO:23	neemt leiding over en aanvaardt leiding van medeleerlingen in bewegingssituaties.			X
1.1.3 Beheersen van keuzebekwaamheid binnen bewegingssituaties					
6	3 LO:24	overlegt samen over en maakt keuzes uit het mogelijke activiteitenaanbod van de school.	x	x	X
1.1.4 Afspraken nakomen					
7	(*)	leeft door de leerkracht opgestelde afspraken, oefen- en spelregels na.	X	+	+
8	2LO:25	overlegt, maakt afspraken, werkt samen of speelt samen in groepsverband .		X	+
9		bepaalt zelfstandig en in overleg met anderen oefen- en spelregels .			X
1.1.5 Binnen een bewegingscontext, respect tonen voor materiaal, omgeving en anderen					
ET BaO	De leerling	kent mogelijke vormen van rollend en/of glijdend materiaal en weet er veilig mee om te gaan. kan bewegingsmateriaal op de geëigende manier gebruiken.			
Materiaal					
10	1LO:32	bouwt en bergt materiaal zorgzaam en met respect op onder begeleiding.	X	+	+
11	2 LO 30*	bouwt en bergt zelfstandig materiaal zorgzaam en met respect op.		X	+
Omgeving					
12	2 LO 30*	heeft respect voor en gaat gepast om met de omgeving.	x	X	+
Anderen					
13	1LO:33	betrekt zonder onderscheid alle leerlingen in spel en andere groepsactiviteiten.	X	+	+
14	(*)	leert omgaan met elementen zoals spanning, verliezen, winnen en fair play.	X	+	+
15	2LO 28*	gedraagt zich sportief in elke bewegingssituatie en gaat respectvol om met het eigen lichaam en met dat van anderen.		X	+
16	2LO:29*	brengt waardering op voor elkaars mogelijkheden en houdt rekening met individuele verschillen.		X	+
1.1.6 Realistisch zelfbeeld					
17	1 LO:34*	schat het eigen functioneren binnen bewegingssituaties juist in en kan dit ook benoemen aan de hand van vooraf bepaalde criteria.	X	+	+
18	2 LO 27*	aanvaardt in bewegingssituaties de eigen mogelijkheden en talenten.		X	+
19	(*)	onderneemt spontaan acties om de eigen mogelijkheden en talenten in bewegingssituaties verder te ontwikkelen.			X
1.1.7 Grenzen verleggen					
ET BaO	De leerling	(*) kan de eigen inspanning en die van anderen inschatten en waarderen.			
20	1 LO 35*	toont inzet en volharding om grenzen te verleggen m.b.t. het eigen functioneren in bewegingssituaties.	X	+	+
21	3 LO 25	duidt aan in welke bewegingssituaties hij zich goed voelt en welke bewegingsactiviteiten het best aansluiten bij zijn fysieke en relationele mogelijkheden.		x	X

Vrij Onderwijs (Katholiek onderwijs)

HET ONTWIKKELEN VAN HET ZELFCONCEPT EN HET SOCIAAL FUNCTIONEREN			
EERSTE GRAAD		TWEEDE GRAAD	DERDE GRAAD
1. ONTWIKKELEN VAN HET SOCIAAL FUNCTIONEREN (goede sociale relaties)			
1.1	ET 31	ET 24	ET 23
Leerlijn: van taken uitvoeren en afspraken nakomen, via verschillende rollen vervullen tot leiding nemen over en aanvaarden van medeleerlingen. Het realiseren van deze leerlijn zal het leerresultaat zijn als je voor de EERSTE graad met de juiste werkvormen werkt aan de vakgebonden ET: 02/04/21/28/29			
Idem als je voor de TWEEDE graad werkt aan ET: 01/02/03/04/		Idem als je voor de DERDE graad werkt aan ET: 01/02/05/07/08/18	
1.2	ET 32	ET *28 ET *30	ET 25
Leerlijn: van respect tonen voor materiaal, via respect voor omgeving en eigen lichaam, tot respect voor anderen. Het realiseren van deze leerlijn zal het leerresultaat zijn als je voor de EERSTE graad met de juiste werkvormen werkt aan de vakgebonden ET: 03/04			
Idem als je voor de TWEEDE graad werkt aan ET: 01/02/18/19/*21		Idem als je voor de DERDE graad werkt aan ET: 01/02/05/07/08/10	
1.3	ET 33	ET 25 ET *29	ET 24
Leerlijn: van betrekken van alle leerlingen in bewegingsactiviteiten, via overleggen, samenwerken of samenspelen in groep, tot samen overleggen en keuzes maken uit een aanbod. Het realiseren van deze leerlijn zal het leerresultaat zijn als je voor de EERSTE graad met de juiste werkvormen werkt aan de vakgebonden ET: 04/21/*22			
Idem als je voor de TWEEDE graad werkt aan ET: 03/06/08/		Idem als je voor de DERDE graad werkt aan ET: 08/	
2. ONTWIKKELEN VAN HET ZELFCONCEPT (positief zelfbeeld)			
2.1	ET * 34	ET *29 ET *27	ET 25
Leerlijn: van mogelijkheden en beperkingen juist inschatten, via eigen mogelijkheden aanvaarden en waardering opbrengen voor elkaar, tot je goed voelen bij de bewegingsactiviteit die bij je past. Het realiseren van deze leerlijn zal het leerresultaat zijn als je voor de EERSTE graad met de juiste werkvormen werkt aan de vakgebonden ET: 05/06/27			
Idem als je voor de TWEEDE graad werkt aan ET: 03/04/05/06/19/*23		Idem als je voor de DERDE graad werkt aan ET: 06/08//19/20	
2.2	ET * 35	ET *28	
Leerlijn: van inzet en volharding tonen en grenzen verleggen, via duurzame bewegingsvreugde ervaren, tot kritisch staan tegenover het bewegingsaanbod. Het realiseren van deze leerlijn zal het leerresultaat zijn als je voor de EERSTE graad met de juiste werkvormen werkt aan de vakgebonden ET: 23/24/*30			
Idem als je voor de TWEEDE graad werkt aan ET: 18		Idem als je voor de DERDE graad werkt aan ET: 08/*14/*15/*21/*22	

BIJLAGE 2: Oproepmail invullen online vragenlijst.

Beste collega leraar LO,

Ons vak lichamelijke opvoeding streeft ernaar om de motorische competenties te ontwikkelen bij onze leerlingen en hen een fitte en gezonde levensstijl bij te brengen.

Naast deze twee domeinen uit het leerplan LO wordt geacht om het zelfconcept en het sociaal functioneren te bevorderen bij onze leerlingen. Dat wil zegen dat leerlingen tijdens lessen LO deze 3 doelstellingen, nl. het ontwikkelen van de motorische competenties, een fitte en gezonde levensstijl alsook de sociale competenties best geïntegreerd aangeboden krijgen.

De leraar LO wordt daarmee uitgedaagd om werkvormen en lesactiviteiten aan te bieden die deze visie in de praktijk brengt. Hoewel er effectieve instructiemodellen en werkvormen beschikbaar zijn om te werken aan het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO blijkt het geen evidentie om deze naar de lespraktijk te vertalen.

Voor het behalen van mijn master aan de Sporthogeschool Fontys wil ik een onderzoek voeren naar bevorderende en belemmerende factoren bij het invoeren van programma's voor het ontwikkelen van het zelfconcept en de sociale competenties in de les LO. Dit met het oog om implementatiestrategieën te ontwikkelen om programma's die werken aan het bevorderen van het zelfconcept en het sociaal functioneren aan te passen aan de behoeften van de leraar LO en de context van de les LO. Om deze programma's zo goed mogelijk te kunnen aanpassen aan jullie wensen en mogelijkheden, willen we hier met deze vragenlijst inzicht in krijgen.

Je kan deelnemen aan dit onderzoek door op deze link te klikken: [LINK NAAR online vragenlijst](#).

Bij voorbaat wil ik u hartelijk danken voor uw medewerking!

Met collegiale groet,

Marc Goor

Leraar LO

Student Master Sport- en Bewegingsonderwijs, Fontys Sporthogeschool, Eindhoven.

BIJLAGE 3: Operationalisatieschema vragenlijst.

Definitie van abstract concept	Dimensie	Indicator	Vragen / Meetwaarden / Observatie	Antwoordopties	Context
Implementatie: Fleuren, M. A. H., Paulussen, T. G. W. M., Van Dommelen, P., & Van Buuren, S. (2014). Towards a measurement instrument for determinants of innovations. <i>International Journal for Quality in Health Care</i> , 26(5), 501–510. doi.org/10.1093/intqhc/mzu060	Determinanten m.b.t. de innovatie = leerplandoelen voor het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren.	1. procedurele helderheid	De innovatie geeft helder aan welke activiteiten ik in welke volgorde moet uitvoeren	Antwoordcategorie: (1) helemaal mee oneens / (2) mee oneens / (3) noch mee oneens, noch mee eens / (4) mee eens / (5) helemaal mee eens	1a. Het is voor mij duidelijk wat met het ontwikkelen van het zelfconcept en sociaal functioneren wordt bedoeld. (vraag 10 in vragenlijst) 1b. Het is voor mij duidelijk welke les- en leeractiviteiten ik kan gebruiken voor het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO. (vraag 11 in vragenlijst)
		2 juistheid	De innovatie is gebaseerd op feitelijk juiste kennis.	/	NVT: De juistheid van de omschrijving van de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren wordt niet in vraag gesteld.
		3 compleetheid	De innovatie biedt alle informatie en materialen die nodig zijn om er goed mee te kunnen werken.	Antwoordcategorie: (1) helemaal mee oneens / (2) mee oneens / (3) noch mee oneens, noch	2. Ik beschik over voldoende kennis en informatie die nodig zijn om goed te kunnen werken aan

		4. complexiteit	De innovatie is te ingewikkeld voor mij om te kunnen gebruiken.	mee eens / (4) mee eens / (5) helemaal mee eens Antwoordcategorie: (1) helemaal mee oneens / (2) mee oneens / (3) noch mee oneens, noch mee eens / (4) mee eens / (5) helemaal mee eens (gespiegeld)	het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO. (vraag 12) 3. Het zelfconcept en het sociaal functioneren zijn te abstracte begrippen voor mij om te vertalen naar concrete lesactiviteiten in de les LO. (vraag 13)
		5. congruentie huidige werkwijze	De innovatie sluit goed aan bij hoe ik gewend ben om te werken.	Antwoordcategorie: (1) helemaal mee oneens / (2) mee oneens / (3) noch mee oneens, noch mee eens / (4) mee eens / (5) helemaal mee eens	4. Ik werk in mijn lessen reeds intentioneel aan het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren. (vraag 14)
		6. zichtbaarheid uitkomsten	Ik vind de effecten van het gebruik van de innovatie duidelijk zichtbaar.	Antwoordcategorie: (1) helemaal mee oneens / (2) mee oneens / (3) noch mee oneens, noch mee eens / (4) mee eens / (5) helemaal mee eens	5. De effecten van het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren in mijn lessen LO zijn duidelijk zichtbaar bij de leerlingen. (vraag 15)

		7. relevantie leerling	Ik vind de innovatie geschikt voor mijn cliënten.	Antwoordcategorie: (1) helemaal mee oneens / (2) mee oneens / (3) noch mee oneens, noch mee eens / (4) mee eens / (5) helemaal mee eens	6. Ik vind het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO geschikt voor mijn leerlingen. (vraag 16)
	Determinanten m.b.t. de gebruiker	8 persoonlijk voordeel / nadeel	In hoeverre biedt het gebruik van de innovatie voor u persoonlijk voor- of nadelen? Deze vraag wordt per concreet verwacht voor- en nadeel gevraagd. a. in de rol als leraar b. naar relatie met de leerlingen toe bijkomende open vraag: Wat zijn voor u persoonlijk deze voordelen?	Antwoordcategorie voordeel: (1) helemaal mee oneens / (2) mee oneens / (3) noch mee oneens, noch mee eens / (4) mee eens / (5) helemaal mee eens Antwoordcategorie voordeel: (1) helemaal mee oneens / (2) mee oneens / (3) noch mee oneens, noch mee eens / (4) mee eens / (5) helemaal mee eens divers	7a. Werken aan het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren in mijn les bespaart me tijd tijdens het geven van instructies. (vraag 17) 7b. Werken aan het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren verbetert in belangrijke mate mijn relatie met mijn leerlingen. (vraag 18) 7c Wat zijn voor u persoonlijk de belangrijkste

			d. activiteit leerlingen tijdens de les e. werkbelasting bijkomende open vraag: Wat zijn voor u persoonlijk deze nadelen?	Antwoordcategorie nadeel: (5) helemaal mee oneens / (4) mee oneens / (3) noch mee oneens, noch mee eens / (2) mee eens / (1) helemaal mee eens (gespiegeld) Antwoordcategorie voordeel: (1) helemaal mee oneens / (2) mee oneens / (3) noch mee oneens, noch mee eens / (4) mee eens / (5) helemaal mee eens Divers	voordelen van het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO (vraag 19)? 7d. Leerlingen zijn fysiek minder actief in de les LO bij het werken aan de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren. (vraag 20). 7e. Het werken aan het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren bij de leerlingen is tijdrovend (vraag 21). 7f Wat zijn voor u persoonlijk de belangrijkste nadelen van het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO (vraag 22)?
--	--	--	--	--	--

		9 uitkomstverwachting	Conform het protocol van het MIDI-instrument wordt belangrijkheid hier weggelaten omdat de vragenlijst anders te groot wordt. Deze vraag wordt per concreet verwacht voor- en nadeel gevraagd. a. voordeel: bevorderen samenwerken leerlingen b. voordeel: verbeteren van het zelfconcept c. voordeel: leren geven en krijgen van feedback	Antwoordcategorie voordeel: (1) helemaal mee oneens / (2) mee oneens / (3) noch mee oneens, noch mee eens / (4) mee eens / (5) helemaal mee eens Antwoordcategorie voordeel: (1) helemaal mee oneens / (2) mee oneens / (3) noch mee oneens, noch mee eens / (4) mee eens / (5) helemaal mee eens Antwoordcategorie voordeel: (1) helemaal mee oneens / (2) mee oneens / (3) noch mee oneens, noch mee eens	8a. Ik verwacht dat door het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren mijn leerlingen beter leren samenwerken (vraag 23). 8b. Ik verwacht dat door het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren mijn leerlingen een positief zelfbeeld ontwikkelen (vraag 24). 8c. Ik verwacht dat door het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren mijn
--	--	-----------------------	---	--	---

				/ (4) mee eens / (5) helemaal mee eens	leerlingen het geven en krijgen van feedback verbeteren (vraag 25).
			d. voordeel: fairplay en teamspirit verhogen	Antwoordcategorie voordeel: (1) helemaal mee oneens / (2) mee oneens / (3) noch mee oneens, noch mee eens / (4) mee eens / (5) helemaal mee eens	8d. Ik verwacht dat door het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren fairplay en teamspirit bij mijn leerlingen wordt bijgebracht (vraag 26).
			e. voordeel: verbeteren van de sociale omgangsvormen	Antwoordcategorie voordeel: (1) helemaal mee oneens / (2) mee oneens / (3) noch mee oneens, noch mee eens / (4) mee eens / (5) helemaal mee eens	8e. Ik verwacht dat door het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren correcte omgangsvormen bij mijn leerlingen worden bevorderd (vraag 27).
			f. voordeel: leren leiding nemen en aanvaarden	Antwoordcategorie voordeel: (1) helemaal mee oneens / (2) mee oneens / (3) noch mee oneens, noch mee eens / (4) mee eens / (5) helemaal mee eens	8f. Ik verwacht dat door het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren mijn leerlingen leren leiding nemen en aanvaarden (vraag 28).

			g. nadeel: verminderde motivatie	Antwoordcategorie voordeel: (1) helemaal mee oneens / (2) mee oneens / (3) noch mee oneens, noch mee eens / (4) mee eens / (5) helemaal mee eens (gespiegeld)	8g. Ik verwacht dat door het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren mijn leerlingen minder gemotiveerd zullen zijn tijdens de les LO (vraag 29).
		10. taakopvatting	Ik vind het tot mijn functie horen om deze innovatie te gebruiken.	Antwoordcategorie: (1) zeer zeker niet/ (2) zeker niet/ (3) misschien niet, misschien wel/ (4) zeker wel/ (5) zeer zeker wel.	9. Ik vind het tot mijn functie als leraar LO horen om het zelfconcept en het sociaal functioneren te ontwikkelen bij mijn leerlingen (vraag 30).
		11 tevredenheid cliënt	Cliënten zullen over het algemeen tevreden zijn als ik deze innovatie gebruik	Idem vraag 10	10. Ik verwacht dat de leerlingen over het algemeen tevreden zijn als ik werk aan het ontwikkelen van hun zelfbeeld en hun sociaal functioneren (vraag 31).
		12 medewerking cliënt	Cliënten zullen over het algemeen meewerken als ik deze innovatie gebruik.	Idem vraag 10	11. De leerlingen zullen over het algemeen meewerken als ik werk aan het ontwikkelen van hun zelfbeeld en hun

		13 sociale steun	Ik kan op voldoende hulp van mijn collega's rekenen mocht ik die nodig hebben bij het gebruik van de innovatie.	Idem vraag 10	sociaal functioneren (vraag 32). 12. Mijn vakcollega's en directie helpen mij waar nodig bij het werken aan het ontwikkelen van het zelfbeeld en het sociaal functioneren (vraag 33).
		14 descriptieve norm	Hoe groot is volgens u het deel collega's in uw organisatie voor wie de innovatie is bedoeld, die ook daadwerkelijk de innovatie gebruiken?	Antwoordcategorie: (1) geen enkele collega / (2) bijna geen enkele collega / (3) een minderheid / (4) de helft / (5) een meerderheid / (6) bijna alle collega's / (7) alle collega's.	13. Hoe groot is volgens u het deel collega's in uw vakgroep LO die ook daadwerkelijk werkt rond het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren (vraag 34)?
		15 subjectieve norm	Samengestelde maat: het product van normative beliefs ² en motivation to comply ³ Deze vragen over normative beliefs en motivation to comply worden per betrokken (groep) personen binnen en buiten de organisatie gevraagd (collega's, direct leiding gevende, management, cliënten etc.).		

			Normative beliefs: In hoeverre verwachten de volgende personen [persoon benoemen] dat u de innovatie gebruikt? Motivation to comply: Als het gaat om het werken volgens de innovatie, hoeveel trekt u zich dan aan van de mening van de volgende personen [persoon benoemen]. Indien u dat zou willen, denkt u dat het u dan lukt om (activiteit uit de innovatie benoemen) uit te voeren?	Antwoordcategorie: (1) zeer zeker niet / (2) zeker niet / (3) misschien niet, misschien wel / (4) zeker wel / (5) zeer zeker wel Antwoordcategorie: (1) zeer weinig / (2) weinig / (3) niet weinig, niet veel / (4) veel / (5) zeer veel Antwoordcategorie: (1) zeer zeker niet / (2) zeker niet / (3) misschien niet, misschien wel / (4) zeker wel / (5) zeer zeker wel Idem vraag 16	14. In hoeverre verwachten uw vakcollega's en directie dat u werkt rond het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren bij uw leerlingen (vraag 35)? 15. Hoeveel trekt u zich aan van de mening van collega's en directie bij het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren (vraag 36)? 16. Ik zou in de toekomst het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren meer in de les willen integreren (vraag 37)? 17. Ik beschik over voldoende vaardigheden en kennis van
		16 eigen-effectiviteitsverwachting			
		17 kennis			

		18 informatieverwerking	Open vraag: Welke lesactiviteiten gebruikt u voor het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren in jouw les? In hoeverre bent u op de hoogte van de inhoud van de innovatie?	divers Antwoordcategorie: (1) helemaal mee oneens / (2) mee oneens / (3) noch mee oneens, noch mee eens / (4) mee eens / (5) helemaal mee eens	werkvormen om het zelfconcept en het sociaal functioneren te kunnen toepassen in de les LO (vraag 38). 18. Welke lesactiviteiten gebruikt u voor het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren in uw les (vraag 39)? 19. Ik heb nood aan meer concrete les- en leeractiviteiten en werkvormen voor het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren (vraag 40).
	Determinanten m.b.t. de organisatie	19 formele bekrachtiging management	Zijn in uw organisatie formeel afspraken vastgelegd door het management over het gebruik van deze innovatie (in beleidsplannen, werkplannen en dergelijke)?	Antwoordcategorie: (1) nee / (2) ja Divers	20. Zijn in jouw vakgroep formeel afspraken vastgelegd over het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO (in jaarplannen, leerlijnen, vakconcept LO en dergelijke)? (vraag 41)

			Extra vraag: Indien u ja heeft geantwoord geeft u dan aan hoe deze afspraken zijn vastgelegd:		21. Zo ja, hoe zijn deze afspraken dan vastgelegd (vraag 42)?
		20 vervanging bij personeelsverloop	In mijn organisatie zijn maatregelen getroffen zodat medewerkers die de innovatie gebruiken en de organisatie verlaten, tijdig worden vervangen door (nieuwe) medewerkers die voldoende zijn / worden ingewerkt in de innovatie.	/	NVT: elke leraar LO werkt met dezelfde innovatie (leerplannen)
		21 capaciteit / bezettingsgraad	Er is voldoende personeel in onze organisatie om de innovatie zoals bedoeld te kunnen gebruiken.	/	NVT: personeelskader is niet relevant omdat de innovatie individueel wordt nagestreefd
		22 financiële middelen	Er zijn voldoende financiële middelen beschikbaar om de innovatie zoals bedoeld te kunnen gebruiken.	/	NVT: innovatie kost geen extra geld of middelen
		23 tijd	Onze organisatie stelt mij voldoende tijd beschikbaar om de innovatie zoals bedoeld te integreren in mijn dagelijks werk.	Antwoordcategorie: (1) helemaal mee oneens / (2) mee oneens / (3) noch mee oneens, noch mee eens / (4) mee eens / (5) helemaal mee eens	22. Mijn organisatie stelt mij voldoende tijd beschikbaar om te overleggen/ nascholing te volgen omtrent het ontwikkelen van het zelfconcept en sociaal

		24 beschikbaarheid materialen en voorzieningen	Onze organisatie stelt mij voldoende materialen en voorzieningen beschikbaar om de innovatie zoals bedoeld te kunnen gebruiken.	Antwoordcategorie: (1) nee / (2) ja	functioneren in de les LO (vraag 43). 23. Mijn organisatie stelt mij voldoende materialen en hulpmiddelen beschikbaar om het werken rond het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO mogelijk te maken (vraag 44).
		25 coördinator	In mijn organisatie is / zijn één of meerdere personen aangewezen voor het coördineren van de invoering van de innovatie.	Antwoordcategorie: (2) nee / (1) ja	24. In mijn organisatie zijn er één of meerdere personen aangewezen voor het aansturen van de vakgroepwerking LO (vraag 45)?
		26 turbulentie in de organisatie	Zijn er, behalve de invoering van [innovatie beschrijven], andere veranderingen waarmee u momenteel of binnen afzienbare tijd mee te maken heeft	Divers	25. Zijn er andere veranderingen in uw organisatie waarmee u momenteel of binnen afzienbare tijd mee te maken heeft die een invloed hebben op de implementatie van het werken rond de

					ontwikkeling van het zelfbeeld en het sociaal functioneren (bijvoorbeeld nieuwe opdracht, nieuwe leerplannen, herstructurering, ...)? Zo ja welke (vraag 46)?
		27 beschikbaarheid informatie over gebruik innovatie	Ik heb in mijn organisatie makkelijk toegang tot informatie over het gebruik van de innovatie.	/	NVT: het betreft hier vakspecifieke informatie die behoort tot de individuele verantwoordelijk van de leraar LO.
			open vraag: Welke informatie is aanvullend nodig?	divers	26. Welke informatie ontbreekt om het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de lespraktijk toe te passen voor u (vraag 47)?
		28 feedback aan gebruiker	In mijn organisatie vindt regelmatig terugkoppeling plaats over de voortgang van de invoering van de innovatie.	Antwoordcategorie: (1) helemaal mee oneens / (2) mee oneens / (3) noch mee oneens, noch mee eens / (4) mee eens / (5) helemaal mee eens	27. In mijn organisatie vindt regelmatig overleg plaats over het werken aan de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren

					tijdens de les LO (vraag 48).
	Determinanten m.b.t. sociaal politieke omgeving	29 wet- en regelgeving	NVT		NVT

BIJLAGE 4: VRAGENLIJST: ontwikkeling zelfconcept en sociaal functioneren implementeren

VRAGENLIJST ONTWIKKELING ZELFCONCEPT EN SOCIAAL FUNCTIONEREN IMPLEMENTEREN IN DE LES LO

Beste collega leraar LO,

Bedankt dat je wilt meewerken aan dit onderzoek. De onderzoeksvraag is: wat zijn bevorderende en belemmerende factoren om het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren te implementeren in de les LO? Onder het zelfconcept en het sociaal functioneren verstaan we alle leerplandoelen in dit domein beschreven in de leerplannen LO van het secundair onderwijs.

Het invullen van de vragenlijst zal ongeveer 20 minuten duren. Het gaat vooral om gesloten vragen waarop je snel kunt antwoorden. Deze vragenlijst is het beste in te vullen op een laptop of desktop.

Met de ondertekening van dit formulier geef ik aan dat ik akkoord ga met deelname aan het onderzoek geleid door Dr. J. Beckers, verbonden aan Fontys Sporthogeschool Eindhoven. Het doel van deze vraag is om de voorwaarden van mijn deelname aan het onderzoek vast te leggen.

- Mijn deelname aan dit project is vrijwillig.
- Er is geen expliciete of impliciete dwang voor mij om aan dit onderzoek deel te nemen.
- Ik heb voldoende informatie over dit onderzoek. Mijn deelname houdt in dat ik een vragenlijst invul over stimulerende en beperkende factoren bij het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO. Het invullen van de vragenlijst zal ongeveer 20 minuten duren.
- Ik heb het recht om vragen niet te beantwoorden of op elk moment mijn deelname, zonder opgaaf van reden, te stoppen.
- Mijn privacy en anonimiteit zijn gewaarborgd als deelnemer aan dit onderzoek.
- Mijn informatie wordt alleen gebruikt voor wetenschappelijke publicaties van de betreffende onderzoeker.

Onderschrijving toestemming deelname aan het onderzoek:

Ik heb dit formulier gelezen en begrepen. Ik ga akkoord met deelname aan dit onderzoek.

Antwoordopties: ja / nee

Instructies:

De vragenlijst bestaat uit een aantal vragen over de kenmerken van de respondent en uit 27 vragen m.b.t. de onderzoeksvraag. Een aantal vragen is opgebouwd uit een matrix met stellingen. Vult u telkens 1 antwoord in, tenzij anders vermeld. Daarnaast zijn er een aantal open vragen waarin u uw eigen antwoord kan formuleren. Het invullen hiervan zal ongeveer 10-15 minuten in beslag nemen. Alle verzamelde data zullen vertrouwelijk behandeld worden en enkel de betrokken onderzoekers hebben inzicht in de door u verstrekte antwoorden. De gegevens zullen anoniem verwerkt worden. Deelname aan dit wordt zeer op prijs gesteld en geschiedt op vrijwillige basis. U kunt op ieder gewenst moment uw medewerking zonder opgaaf van reden beëindigen.

1. Wat is uw geslacht?

- ☐ Man
- ☐ Vrouw

2. Wat is uw leeftijd?

... (in jaren)

5. Hoe groot is uw aanstelling als leraar LO in fte? (afronden op 1 decimaal; bijv 7/10)

.....

6. Aan welke onderwijsvorm(en) geeft u les (meerdere antwoorden mogelijk)?

- ☐ BSO
- ☐ TSO
- ☐ ASO
- ☐ KSO

7. In welke graad geef je de meeste uren les?

- ☐ 1ste graad
- ☐ 2de graad
- ☐ 3de graad

8. Wat is uw opleidingsniveau?

- ☐ bachelor (regent)
- ☐ master (licentiaat)

9. Hoeveel jaar onderrichtservaring heeft u in totaal?

.....

Determinanten met betrekking tot de innovatie

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Helemaal mee eens
10. Het is voor mij duidelijk wat met het ontwikkelen van het zelfconcept en sociaal functioneren wordt bedoeld.	0	0	0	0	0
11. Het is voor mij duidelijk welke les- en leeractiviteiten ik kan gebruiken voor het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO.	0	0	0	0	0
12. Ik beschik over voldoende kennis en informatie die nodig zijn om goed te kunnen werken aan het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO.	0	0	0	0	0
13. Het zelfconcept en het sociaal functioneren zijn te abstracte begrippen voor mij om te vertalen naar concrete lesactiviteiten in de les LO.	0	0	0	0	0
14. Ik werk in mijn lessen reeds intentioneel aan het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren.	0	0	0	0	0
15. De effecten van het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren in mijn lessen LO zijn duidelijk zichtbaar bij de leerlingen.	0	0	0	0	0
16. Ik vind het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO geschikt voor mijn leerlingen.	0	0	0	0	0

Determinanten m.b.t. de gebruiker

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Helemaal mee eens
17. Werken aan het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren in mijn les bespaart me tijd tijdens het geven van instructies.	0	0	0	0	0
18. Werken aan het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren verbetert in belangrijke mate mijn relatie met mijn leerlingen.	0	0	0	0	0

19. Wat zijn voor u persoonlijk de belangrijkste voordelen van het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO?

.....

.....

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Helemaal mee eens
20. Leerlingen zijn fysiek minder actief in de les LO bij het werken aan de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren.	0	0	0	0	0
21. Het werken aan het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren bij de leerlingen is tijdrovend.	0	0	0	0	0

22. Wat zijn voor u persoonlijk de belangrijkste nadelen van het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO

.....

.....

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Helemaal mee eens
23. Ik verwacht dat door het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren mijn leerlingen beter leren samenwerken.	0	0	0	0	0
24. Ik verwacht dat door het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren mijn leerlingen een positief zelfbeeld ontwikkelen.	0	0	0	0	0
25. Ik verwacht dat door het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren mijn leerlingen het geven en krijgen van feedback verbeteren.	0	0	0	0	0
26. Ik verwacht dat door het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren fairplay en teamspirit bij mijn leerlingen wordt bijgebracht.	0	0	0	0	0
27. Ik verwacht dat door het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren correcte omgangsvormen bij mijn leerlingen worden bevorderd.	0	0	0	0	0
28. Ik verwacht dat door het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren mijn leerlingen leren leiding nemen en aanvaarden.	0	0	0	0	0
29. Ik verwacht dat door het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren mijn leerlingen minder	0	0	0	0	0

gemotiveerd zullen zijn tijdens de les LO.					
	Ze er ze ker niet	Ze ker niet	Mis chien niet, mis schie n wel	Ze ker wel	Ze er ze ker wel
30. Ik vind het tot mijn functie als leraar LO horen om het zelfconcept en het sociaal functioneren te ontwikkelen bij mijn leerlingen.	0	0	0	0	0
31. Ik verwacht dat de leerlingen over het algemeen tevreden zijn als ik werk aan het ontwikkelen van hun zelfbeeld en hun sociaal functioneren.	0	0	0	0	0
32. De leerlingen zullen over het algemeen meewerken als ik werk aan het ontwikkelen van hun zelfbeeld en hun sociaal functioneren.	0	0	0	0	0
33. Mijn vakcollega's en directie helpen mij waar nodig bij het werken aan het ontwikkelen van het zelfbeeld en het sociaal functioneren.	0	0	0	0	0
	Geen enkele collega	Bijna geen enkele collega	Een minderheid	De helft	Bijna alle collega's
34. Hoe groot is volgens u het deel collega's in uw vakgroep LO die ook daadwerkelijk werkt rond het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren.	0	0	0	0	0
	Ze er ze ker niet	Ze ker niet	Mis schie n niet, mis schie n wel	Ze ker wel	Ze er ze ker wel
35. In hoeverre verwachten uw vakcollega's en directie dat u werkt rond het ontwikkelen van het	0	0	0	0	0

zelfconcept en het sociaal functioneren bij uw leerlingen	Ze er we nig	We nig	Niet we nig, niet veel	Veel	Ze er veel
36. Hoeveel trekt u zich aan van de mening van collega's en directie bij het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren.	0	0	0	0	0
	Ze er ze ker niet	Ze ker niet	Misschien niet, misschien wel	Ze ker wel	Ze er ze ker wel
37. Ik zou in de toekomst het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren meer in de les willen integreren.	0	0	0	0	0
38. Ik beschik over voldoende kennis en vaardigheden om het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren te kunnen gebruiken in de les LO.	0	0	0	0	0

39. Welke lesactiviteiten gebruikt u voor het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren in jouw les?

.....

.....

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Helemaal mee eens
40. Ik heb nood aan meer concrete les- en leeractiviteiten en werkvormen voor het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren	0	0	0	0	0

Determinanten m.b.t. de organisatie

	JA	NEE
41. Zijn in jouw vakgroep formeel afspraken vastgelegd over het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO (in jaarplannen, leerlijnen, vakconcept LO en dergelijke)?	0	0

42. Zo ja hoe zijn deze afspraken dan vastgelegd.

.....

.....

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Helemaal mee eens
43. Mijn organisatie stelt mij voldoende tijd beschikbaar om te overleggen/ nascholing te volgen omtrent het ontwikkelen van het zelfconcept en sociaal functioneren in de les LO.	0	0	0	0	0
44. Mijn organisatie stelt mij voldoende materialen en hulpmiddelen beschikbaar om het werken rond het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO mogelijk te maken.	JA 0	NEE 0			

45. . In mijn organisatie zijn er één of meerdere personen aangewezen voor het aansturen van de vakgroepwerking LO

0

0

46. Zijn er andere veranderingen in uw organisatie waarmee u momenteel of binnen afzienbare tijd mee te maken heeft die een invloed hebben op de implementatie van het werken rond de ontwikkeling van het zelfbeeld en het sociaal functioneren (bijvoorbeeld nieuwe opdracht, nieuwe leerplannen, herstructurering, ...)? Zo ja welke?

.....

47. Welke informatie ontbreekt om het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de lespraktijk toe te passen voor u?

.....

Helemaal
mee
oneens

Mee
oneens

Neutraal

Mee
eens

Helemaal
mee eens

48. In mijn organisatie vindt regelmatig overleg plaats over het werken aan de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren tijdens de les LO.

0

0

0

0

0

Dank voor uw medewerking.

Bijlage 5: Leidraad Focusgroep

Het interview vindt online plaats via Microsoft Teams. De deelnemers melden zich aan en wordt gevraagd de webcam aan te zetten en de microfoon uit.

Enkel wanneer de deelnemer aan het woord is zet hij zijn micro aan.

De opname start van zodra alle deelnemers aanwezig zijn.

ALGEMEEN:

- Leidt het interview door:
 - Verwelkomen van de deelnemers;
 - Toelichten opzet van het onderzoek en het focusgroepinterview;
 - Overlopen procedure en toestemming van deelnemers vragen;
 - Verloop van het interview en afspraken toe te lichten;
 - Bewaken van de afspraken tijdens het interview;
 - De vragen te stellen aan de deelnemers;
 - Zorgen dat elke deelnemer een inbreng heeft en
 - Bewaken van de tijd.

De gespreksleider waakt erover dat hij geen eigen standpunten inbrengt.

De gespreksleider zorgt ervoor dat door een juiste vraagstelling dieper ingegaan wordt op de inbreng van de leden en verheldering verkregen wordt waar nodig. Bruikbare vragen bij deze techniek zijn:

- Wat bedoel je daarmee?
- Wat is een concreet voorbeeld hiervan?
- Wat kan u daar meer over vertellen?
- Wat maakt dat u dat zo voelt?

VERLOOP:

- De gespreksleider heet iedereen welkom en dankt hen voor hun deelname.
- De gespreksleider stelt zich kort voor.
- De gespreksleider overloopt de procedure en vraagt akkoord van alle deelnemers.
- De gespreksleider laat alle deelnemers zich kort voorstellen.
- De gespreksleider licht kort het opzet van het onderzoek toe.
- Gespreksleider overloopt afspraken met de leden:
 - > iedereen is vrij om te zeggen wat hij/zij wil;
 - > verzoek de groepsleden niet door elkaar te praten;
 - > geef aan dat u geïnteresseerd bent in positieve en negatieve ervaringen van de deelnemers met betrekking tot het onderwerp;
 - > discussie mag / deelnemers hoeven het niet met elkaar eens hoeven te worden;
 - > deelnemers tonen respect voor elkaars mening.
- De gespreksleider start het interview en stelt de vragen.
- De gespreksleider vat op het einde samen en checkt bij de deelnemers of de korte weergave van de antwoorden correct is.
- De gespreksleider sluit af. Bedankt alle deelnemers voor hun inbreng. Vraagt om een analyse van het interview te mogen voorleggen aan hen ter controle.

GESPREKSGIDS:

a. Introductory questions (max 5 min)

1. Kunnen jullie jezelf voorstellen (Naam, school waar je werkt en onderwijsvorm, sport die je beoefent)

b. Transition questions (max 5 min)

Gespreksleider geeft één of twee opvallende resultaten weer die naar voren kwamen uit de resultaten van de MIDI-vragenlijst.

2. Aan de hand van een toelichting over de rol van feedbackgever uit Inspireren en bewegen. Aan de slag met ondersteunende rollen in de les LO. (Haerens, Permentier, Tallier, Versraete, Vonderlynck 2017) komen tot debat met Key Questions.

c. Key Questions (max 30 min)

3. Innovatie: Wat vinden jullie van de leerplandoelen met betrekking tot het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren?

- Wat vind je er duidelijk/onduidelijk aan?
- Wat zou jij eraan veranderen?

4. Innovatie: Is het voor jullie duidelijk hoe je deze leerplandoelen kan bereiken?

- Hoe realiseer jij in je les deze leerplandoelen?
- Welke informatie zou jij nuttig vinden om deze leerplandoelen verder uit te werken in de lessen LO?

5. Gebruiker: Wat is voor jou het grootste **voordeel** van het werken aan de ontwikkeling van de sociale competenties in de les LO?

- Hoe merk je dit?

6. Gebruiker: Wat is voor jou het grootste **nadeel** van het werken aan de ontwikkeling van de sociale competenties in de les LO?

- Hoe merk je dit?

7. Organisatie: Hoe wordt er in jouw vakgroep LO samen gewerkt om de leerplandoelen met betrekking tot de ontwikkeling van het zelfconcept en het sociaal functioneren te verwezenlijken?

- Zijn er leerlijnen uitgewerkt over de verschillende graden heen?
- Hoe worden de ontwikkeling van de sociale competenties opgevolgd?

d. Ending questions (max 10 min)

De gespreksleider vat de antwoorden op de hoofdvragen kort samen.

8. Zijn jullie het eens deze korte samenvatting?

9. Wil er iemand nog graag een toevoeging doen?

Bijlage 6: Coderingsschema focusgroepinterview

DOMEINEN (categorieën)	DETERMINANTEN (labels)	TEKSTFRAGMENT	RAPPORTAGE
• Concept ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren. • Kenmerken van de gebruiker • Kenmerken van de organisatie	• helderheid van het concept • compleetheid van de innovatie • complexiteit • congruentie met de huidige werkwijze • zichtbaarheid van de resultaten • relevantie voor de leerling • persoonlijk voor- of nadeel • uitkomstenverwachting • taakopvatting • tevredenheid bij de leerlingen • medewerking leerlingen • sociale steun • discreptieve norm • subjectieve norm • eigen effectiviteitsverwachting • kennis • informatieverwerking • ondersteuning vanuit beleid • tijd • beschikbaarheid middelen om de innovatie te realiseren • coördinator • turbulentie in organisatie • feedback an de grbuiker	• tekstfragmenten vanuit	

Bijlage 7: Beschrijving voorwaarden deelname aan invullen online vragenlijst en focusgroepinterview.

a. Voorwaarden deelname online vragenlijst:

- Mijn deelname aan dit project is vrijwillig.
- Er is geen expliciete of impliciete dwang voor mij om aan dit onderzoek deel te nemen.
- Ik heb voldoende informatie over dit onderzoek. Mijn deelname houdt in dat ik een vragenlijst invul over stimulerende en beperkende factoren bij het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO. Het invullen van de vragenlijst zal ongeveer 20 minuten duren.
- Ik heb het recht om vragen niet te beantwoorden of op elk moment mijn deelname, zonder opgaaf van reden, te stoppen.
- Mijn privacy en anonimiteit zijn gewaarborgd als deelnemer aan dit onderzoek.
- Mijn informatie wordt alleen gebruikt voor wetenschappelijke publicaties van de betreffende onderzoeker.

b. Voorwaarden deelname focusgroepinterview:

- Mijn deelname aan dit project is vrijwillig.
- Er is geen expliciete of impliciete dwang voor mij om aan dit onderzoek deel te nemen.
- Ik heb voldoende informatie over dit onderzoek.
- Mijn deelname houdt in dat ik deelneem aan een focusgroep over stimulerende en beperkende factoren bij het ontwikkelen van het zelfconcept en het sociaal functioneren in de les LO. Het interview zal ongeveer 1 uur duren.
- Mijn privacy en anonimiteit zijn gewaarborgd als deelnemer aan dit onderzoek.
- Ik ga akkoord dat het interview wordt opgenomen met geluid en beeld. De opname wordt enkel gebruikt ter verwerking van de gegevens door de onderzoeker en opgeslagen in een beveiligde map van de onderzoeker. Na transcriptie zal de opname worden verwijderd.
- Mijn informatie wordt alleen gebruikt voor wetenschappelijke publicaties van de betreffende onderzoeker.